

BUDAPEST XIII. KERÜLET **ORSZÁGOS MÚZEUMI RESTAURÁLÁSI ÉS RAKTÁROZÁSI KÖZPONT** TELEPÜLÉSRENDEZÉSI TERVEI

I. KÖTET
TSZT MÓDOSÍTÁS
II. KÖTET
FSZKT MÓDOSÍTÁS
III. KÖTET
KSZT / KVSZ MÓDOSÍTÁS
IV. KÖTET
ÖRÖKSÉGVÉDELMI
HATÁSTANULMÁNY

SZABOLCS UTCA – HUN UTCA –
VÁGÁNY UTCA – DÓZSA GYÖRGY ÚT
ÁLTAL HATÁROLT TERÜLET
ÖSSZEFOGLALÓ MŰLEÍRÁS

EGYEZTETÉSRE!
(2014.FEBRUÁR)

ÖRÖKSÉGVÉDELMI
HATÁSTANULMÁNY

MÚZEUM NEGYED PROJEKT
KERETÉBEN LÉTESÜLŐ
**ORSZÁGOS MÚZEUMI RAKTÁROZÁSI ÉS
RESTAURÁLÁSI KÖZPONT**
(BUDAPEST, XIII.KERÜLET, VOLT OGYK TERÜLETE)
MEGLÉVŐ ÉPÜLETEK RÉSZLEGES BONTÁSA
ÉS REVITALIZÁCIÓJA

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

megrendelő:
FAVOR Ingatlankezelő és Szolgáltató Kft.
1024.Budapest, Keleti Károly u.15/b

megbízott:
SZAKRA Stúdió Műemléki- Építészeti és Szolgáltató Kkt.
2092.Budakeszi, Petőfi u.41.

A.D. MMXIV.

MÚZEUM NEGYED PROJEKT
KERETÉBEN LÉTESÜLŐ
**ORSZÁGOS MÚZEUMI RAKTÁROZÁSI ÉS
RESTAURÁLÁSI KÖZPONT**
(BUDAPEST, XIII.KERÜLET, VOLT OGYK TERÜLETE)
MEGLÉVŐ ÉPÜLETEK RÉSZLEGES BONTÁSA
ÉS REVITALIZÁCIÓJA

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

megrendelő:
FAVOR Ingatlankezelő és Szolgáltató Kft.
1024.Budapest, Keleti Károly u.15/b

megbízott:
SZAKRA Műemléki- Építészeti és Szolgáltató Kkt.
2092.Budakeszi, Petőfi u.41.
e-mail: szakra@t-online.hu

Kralovánszky Réka
okl.építészmérnök,
műemlékvédelmi szakmérnök
É1/01-1384

Szabó Zoltán
okl.építészmérnök, É1/13-0747

A.D. MMXIV.

TARTALOMJEGYZÉK

1. VIZSGÁLAT

1/a. történeti leírás, régészeti örökség felmérése	4
1/b. természet, táj, tájhasználat, tájtörténet	32
1/c. településképp és utcaképek	39
1/d. településszerkezet és területhasználat	41
1/e. településkarakter: telekszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok	41
1/f. védettségek	42
1/g. az örökségi értékek elemzése	42
1/h. területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében	51

2. VÁLTOZTATÁSI SZÁNDÉKOK

2/a. településhasználati és tájhasználati változás	53
2/b. településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás	53
2/c. infrastrukturális változás	54
2/d. népesség, életmód, társadalom, kultúra változása	54

3. HATÁSELEMZÉS

3/a. történeti településhálózati következmények	54
3/b. természeti, táji hatások	55
3/c. a településképp feltárulásának változása	55
3/d. régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának, vagy pusztulásának lehetőségei	56
3/e. történeti térbeli rendszerek alakulása	57
3/f. a műemlék eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében	58
3/g. a műemlék megújulásának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei	59
3/h. településkarakter változásának hatásai	59
3/i. környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései	59
3/j. folyamatok iránya, visszafordíthatósága	60
3/k. kárenyhítés lehetősége, költsége, ellentételezésének lehetőségei	60

4. ÖSSZEFOGLALÁS

Melléklet	62
-----------	----

1. VIZSGÁLAT

1/a. történeti leírás, régészeti örökség felmérése:

Történeti leírás:

Megjegyzés:

A történeti összefoglaló gerincét a XIII.kerületi Helytörténeti Füzetek sorozatban megjelent Dr.Róbert Péter: Kórház a Szabolcs utcában c. kiadvány adja, pontos idézeteket ezért leírásunk nem tartalmaz, oldalhivatkozásokat csak az illusztrációk felhasználása esetén adunk.

A Pesti Izraelita Hitközség kórházának működése 1805-ben indult. Ez az egy szobából álló, 4 ágyas „kórház” az Orczy-házban volt, mely a Károly körút és a Király utca sarkán állt és 1790-ben épült. 1809-ben egy egész házat béreltek ki kórház számára, de 1815-ben az is már elégtelennek bizonyult, ezért a terézvárosi Kreuzgasseba, innen a Diófa u 267.sz. alá, majd a Dohány utca 307.sz. bérházba költöztek. Saját állandó kórház építésére beadott első kérvényüket 1825-ben Ferenc király elutasította, de V.Ferdinándtól a kórházépítési jogot 1838-ban megkapta a hitközség. A Gyár utca és Aradi utca sarkán álló telket 1840-ben vásárolták meg. Az egyemeletes kórházat Hild József tervezte. 4 darab 12 ágyas, egy 6 ágyas és 5 darab 4 ágyas kórterem volt benne. Idővel azonban a kórház szűknek bizonyult, és áthelyezését gyorsította az is, hogy a kórház kertjét a Teréz körút megnyitása miatt 1884-ben kisajátították (a Nagykörút kiépítése a Budapest Székesfőváros Milleniumi Világkiállítás tervpályázatában szerepelt).

A PESTI IZRAELITA HITKÖZSÉG ALAPÍTVÁNYI KÖZKÓRHÁZ ÉPÍTÉSÉNEK ELSŐ ÜTEME:

1886-ban a Hitközség megvásárolta az Aréna út mentén levő faiskola területének egy részét – 4192 négyszögölt (15.091 m²) – az új kórház részére. A kórház területére javaslatot tevő bizottság elnöke Wechselmann Ignác volt, aki a legmegfelelőbbnek – bár nem ideálisnak – azt a telket tartotta, mely az Osztrák-Magyar Államvasutak pályatesté mellett, a Városliget tözsomszedságában volt. A vétel előtt hosszasan tanulmányozták, hogy a rendkívül élénk szomszédos vasúti forgalom nem zavarja-e a létesítendő kórház működését.

A kertészettől nyugatra elterülő, a mai Váci útig tartó terület korábban a Duna ártere volt, mocsaras, lápos rét, melyen akkor katonai kiképzőterület, lőszerraktár, de keresztény és zsidó temető is volt.

A kórház megtervezésére 1886-ban tervpályázatot írtak ki. A pályázati kiírást, majd a pályázat eredményét a Vállalkozók Lapja¹ tette közzé:

Pályázat egy kórház terveinek elkészítésére

*A pesti izr.Hitközség által egy új kórház építésére kiírt pályázat folytán 13 pályázó nyújtott be terveket, melyeknek megbírálása Dr.Böke Gyula, Dr.Fodor József, Hauszmann Alajos, Hieronymi Károly, Weber Antal, Wechselmann Ignác és Ybl Miklós urakból álló bizottság kéretett fel. A bizottság a beérkezett pályaműveket megvizsgálván, a kitűzött pályadíjat titkos szavazás útján első helyen az „Aer et lux” (tervező: **Freund Vilmos**²), a második helyen a „Jövő időkbén” (tervező Kiss István) és harmadik helyen „Galenos” (tervezők: Wellisch Alfréd és Unger Sándor) jelígyével ellátott pályaműveknek ítélte oda. Mind a három pályamű a pályázati hirdetés értelmében 2000-2000 forinttal díjaztatik. A bíráló bizottság jelentését legközelebb a kórházépítő bizottság elé fogja terjeszteni, amely azután a terveket közszemlére fogja bocsátani.*

¹ Vállalkozók Lapja VIII.évf.15.szám 1887.április 13. 3.o

² **Freund Vilmos** (Paks, 1846 – Budapest, 1922)

Középiskoláinak elvégzése után Zürichben Semper tanítványaként tanulta az építészetet (1866). Hazatérve a korábbi Ybl-tanítvány, ill. munkatárs, Skalnitzky Antal irodájában dolgozott, majd az Országház pályázatán elért sikere után önállóan dolgozott tovább. A magyarországi historizáló építészet első generációjának egyik meghatározó alakja volt, aki 1905-1919. között a Fővárosi Közmunkák Tanácsának tagjaként is tevékenykedett. Budapesten több historizáló bérpalotát, villát és néhány középületet épített, illetve részt vett pályázatokon is.

Pályázatai: Országház 1883. (Schickedanz Alberttel) - az egyik díjazott terv
Pesti Izraelita Hitközség Alapítványi Kórháza 1886.
New York palota 1892.
Lipótvárosi Kaszinó

Megépült épületei:
Andrássy úti Ulmann-palota (Andrássy út 11.) 1883-84.
Andrássy úti Brüll-bérpalota (Andrássy út 19.) 1880.
Andrássy úti bérpalota és Seemann-kávéház (Andrássy út 20.) 1880.
Andrássy úti Wahrmann-palota (Andrássy út 23.) 1882-84.
Andrássy úti bérpalota (Andrássy út 24.)
Andrássy úti Sváb-palota (Andrássy út 47.) 1885-87.
Pesti Izraelita Hitközség Alapítványi Kórháza 1889.
Ferenc József Kereskedelmi Kórház
Bródy Adél Gyermekkórház 1895-96.
Izraelita Siketnémák Országos Intézete (Mexikói út 60.) 1876.
Lipótvárosi Kaszinó (Duna-palota, Zrínyi u.5.) 1896.
Kozma utcai izraelita temető ravatalozója 1891.
Körúti fürdő (Erzsébet körút 51.) 1889.
Budapesti Látványosság, majd Király kávéház (Erzsébet körút 53.) 1889.
Fiume, Adria Magyar Királyi Tengerhajózási Rt. székháza 1897.

Az első ütemben 6 épületet/pavilont adtak át, ahol az öt főépületet fedett-nyitott közlekedőfolyosó kötötte össze:

- **1-es számú épület:** az alagsor+földszint+emeletes bejárati főépület, a Felvételi és Szembeteg Osztály, mely a Szabolcs utca felől nyílt, hossz tengelyével merőlegesen az Aréna útra (ma Dózsa György út). Ennek Aréna út felőli részén helyezték el a Szemészeti Osztályt 24 betegágygal, vizsgálóval és modern műtővel. Az épület többi részén laboratórium, adminisztratív helyiségek és járóbeteg rendelők helyezkedtek el.
- **2-es számú épület:** a bejárati épület mögött, szimmetrikus elrendezésben két, szintén alagsor+földszint+emeletes, T-alaprajzú pavilon épült, melyek közül az Aréna út felőlibe a Sebészeti Osztályt telepítették 36 betegágygal és két modern műtővel
- **3-as számú épület:** a szemközti, valamivel nagyobb alapterületű pavilon a 60 betegágyas Belgyógyászatnak adott helyet
- a bejárati pavilon középtengelyében, a Vágány utca felőli kerítésnél épült az alagsor+földszint+emeletes Gazdasági épület, ahová a konyha, a mosoda és a kazánház kerültek (ez az épület ma már nincs meg)
- **14-es számú épület:** a telek délkeleti sarkában, kerítéssel leválasztott területen helyezték el a földszintes Halottas-házat

Az Építő Ipar (műszaki hetilap) közli az épületek alaprajzait, fotóit és két metszetét is „A Pesti izr. Hitközség új kórháza” címmel³:

„A termék levegőjét alacsonynyomású gőzfűtés melegíti, mégpedig minden pavilonban külön: a kazánok a pincében vannak, és valamennyi fölvan szerelve a Donneley-féle füstémésztő készülékkel. Az egyes épületekben lévő mosdókat és fürdőket a konyhaépület külön kazánja látja el melegvízzel, a mely különben úgyis egész nap a konyha és mosókonyha céljaira működik; a fürdők tehát bármely pillanatban kaphatnak meleg vizet. A fertőtlenítő kamrát szintén ugyanaz a kazán táplálja, tehát szintén akármikor rendelkezésre áll. Mindkét intézkedés a tisztaságot rendkívül elősegíti.

A főző- és mosó-konyha üzeme gőzre, gázra és szénre is be van rendezve, azért a legrövidebb idő alatt mindig szolgálatra áll.

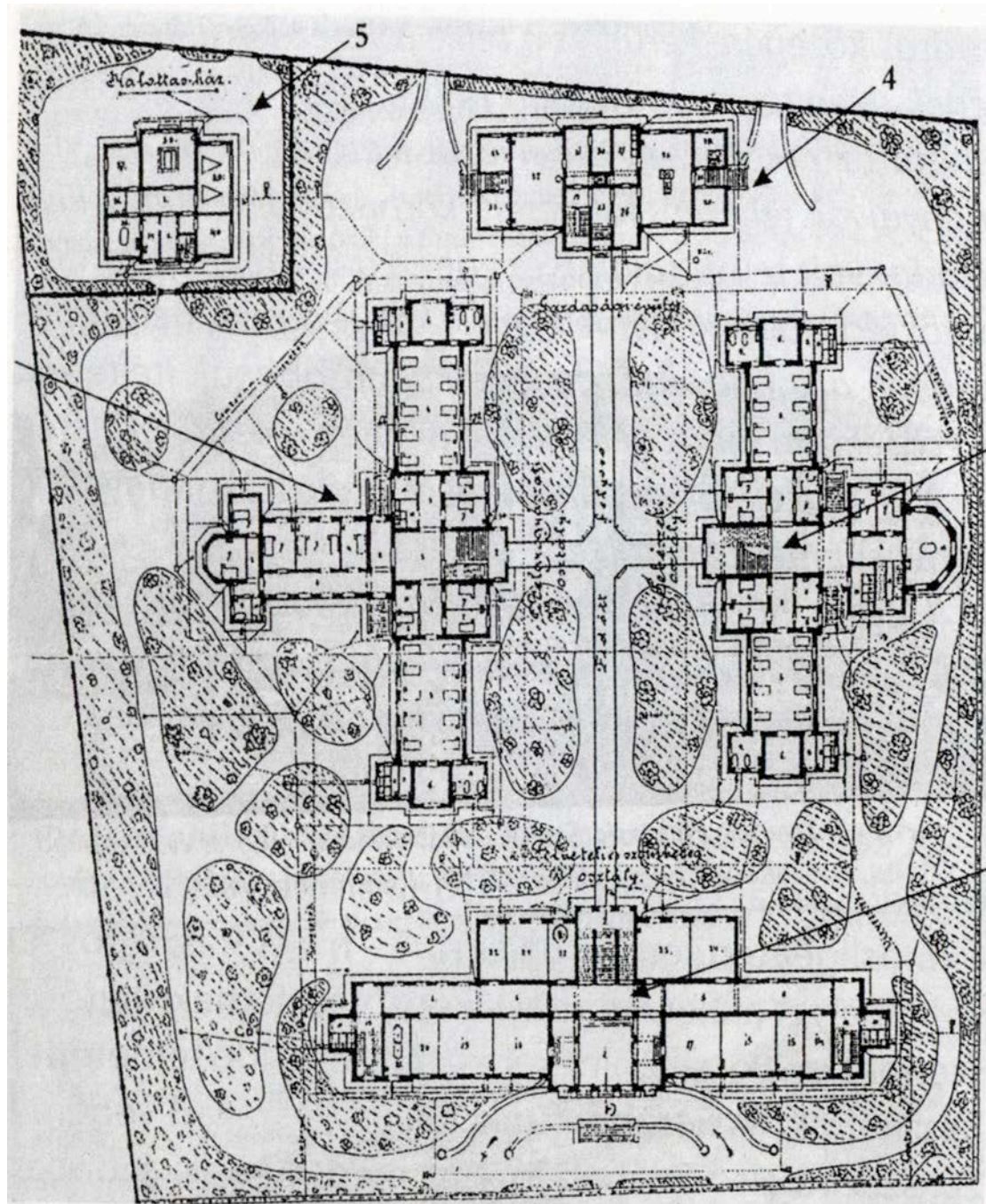
Valamennyi gáz-, gőz- és vízvezetési cső a falakon szabadon, láthatóan van elhelyezve, tehát könnyen hozzájuk lehet férni és őket javítani. – A closetek szerkezete „Exelsior” rendszerű minden húzó készülék nélkül; a vezetékek azonban nem ólomcsövek, hanem belül cinkeztet vascsövek.

Minden épületet egymással és a központtal telefon köt össze.

Az egyes épületek homlokzatát szárazon sajtolt nyers téglából készítették, hollandi renaissance minta szerint; a hátterek sárgás, az ablakok bekerítései, valamint a vállpárkányok és a lábazatok vörös és mintázott sajtolt téglából, a főpárkányok sósúti kőből készültek.

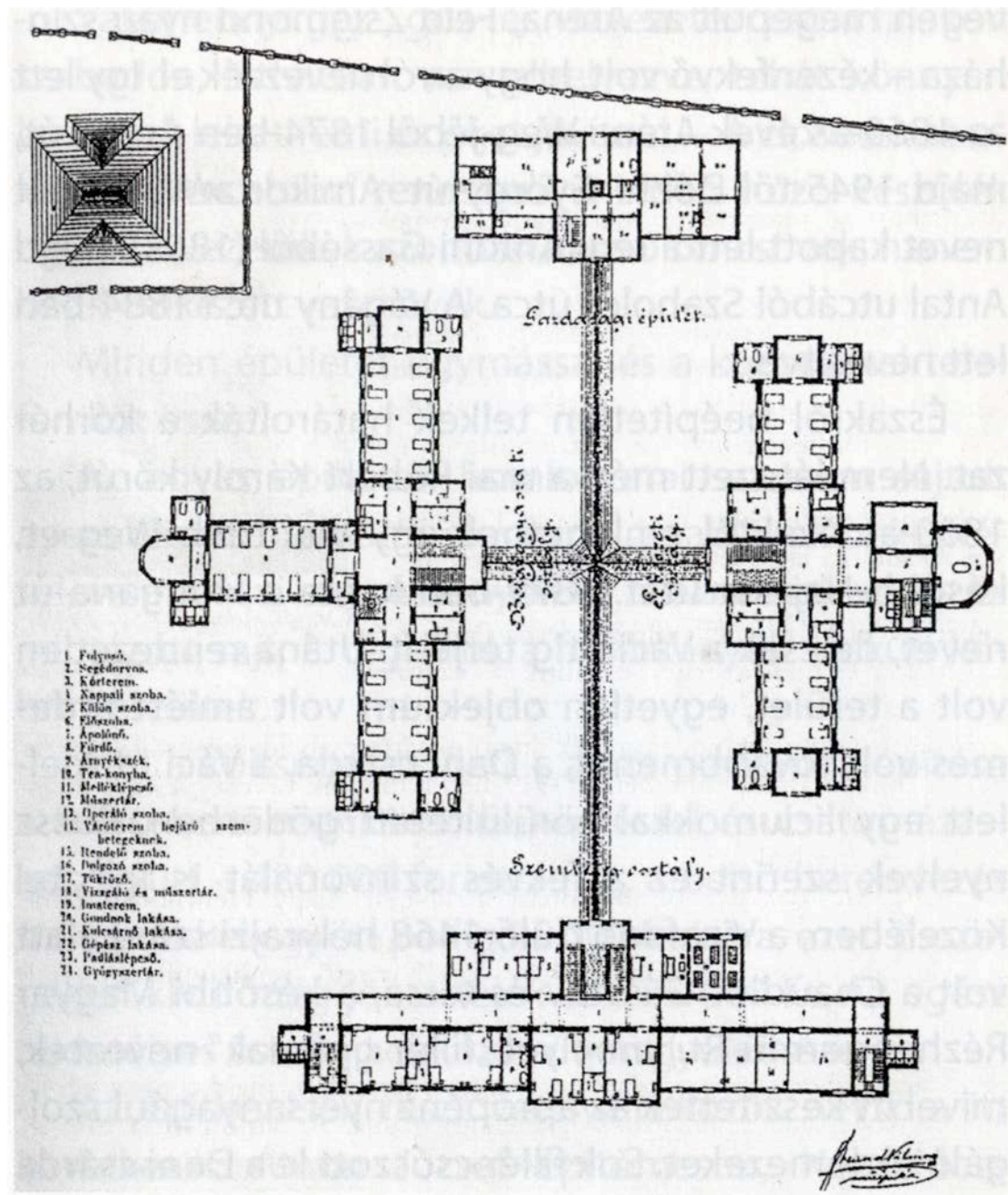
³ Építő Ipar, 1890.március 2., 83-84.o

Ami a költségeket illeti – az öt pavillon felépítése a külső kerti munkával, bekerítéssel és csatornázással együtt – 480 000 forintra rúg, a belső berendezés műszerekkel együtt pedig 25000 forintra; ezen összegeken kívül még jön a telek ára: 25 000 forint. Az egész tekintélyes összeg adakozás útján gyűlt össze.”

földszinti alaprajz 1889.⁴

⁴ Dr.Róbert Péter: Kórház a Szabolcs utcában (XIII.kerületi Helytörténeti Füzetek 13., Angyalföldi József Attila Művelődési Központ Helytörténeti Klubja, 2007. 12.o)

emeleti alaprajz 1889.⁵

⁵ Dr.Róbert Péter: Kórház a Szabolcs utcában (XIII.kerületi Helytörténeti Füzetek 13., Angyalföldi József Attila Művelődési Központ Helytörténeti Klubja, 2007. 13.o)

Az építésben részt vett vállalkozók:

Ámon József építőmester, Neuschloss K. és fia ácsmesterek, Kauser Jakab kőfaragó (gránit), Seenger Béla és Andretti A. kőfaragók (homokkő), Fischer és Heidelberg kátrányos papiros- és elszigetelő gyáros, Szanfrositz István Utóda cserépfedő, Grünhut J. bádogos, Kiss J. asztalos, Pick Ede lakatos, Ehrlich Miklós mázoló, Forgó és Társa üveges, Neuschloss Ödön és Marcell parkettagyárosok, Mai Ferenc festő, a Légszesz-társaság, Blaustein J. vízvezeték-főlszerelő, Wunsch Róbert betoncsatorna-építő. A Schlick-féle vasöntő- és gépgyár szállította a vasszerkezeteket és vasgerendákat, Körting B. és E. (Bécs) készítette a fűtést és szellőzést, Depol Luigi a terrazzoburkolatokat, Hatschek Béla a telegraph- és telefonvezetéseket, Eplinger a zsalukat, Magazineur J. a függönyöket, Hirsch Mihály a kövezetet, és Gillemont G. végezte a kerti munkákat.

1-es számú épület (Szemészet, Laboratórium és igazgatás):

főbejárati rámpa és lépcsősor a Szabolcs utca felől

a Szabolcs utcai főbejárat és kerítés⁶

⁶ post-card.hu

a Szabolcs utcai főbejárat az előtető és a rámpás feljárat elbontása után

az épület középrészének belső, DK-i homlokzata,
az épületeket összekötő fedett folyosók elbontása utáni időből

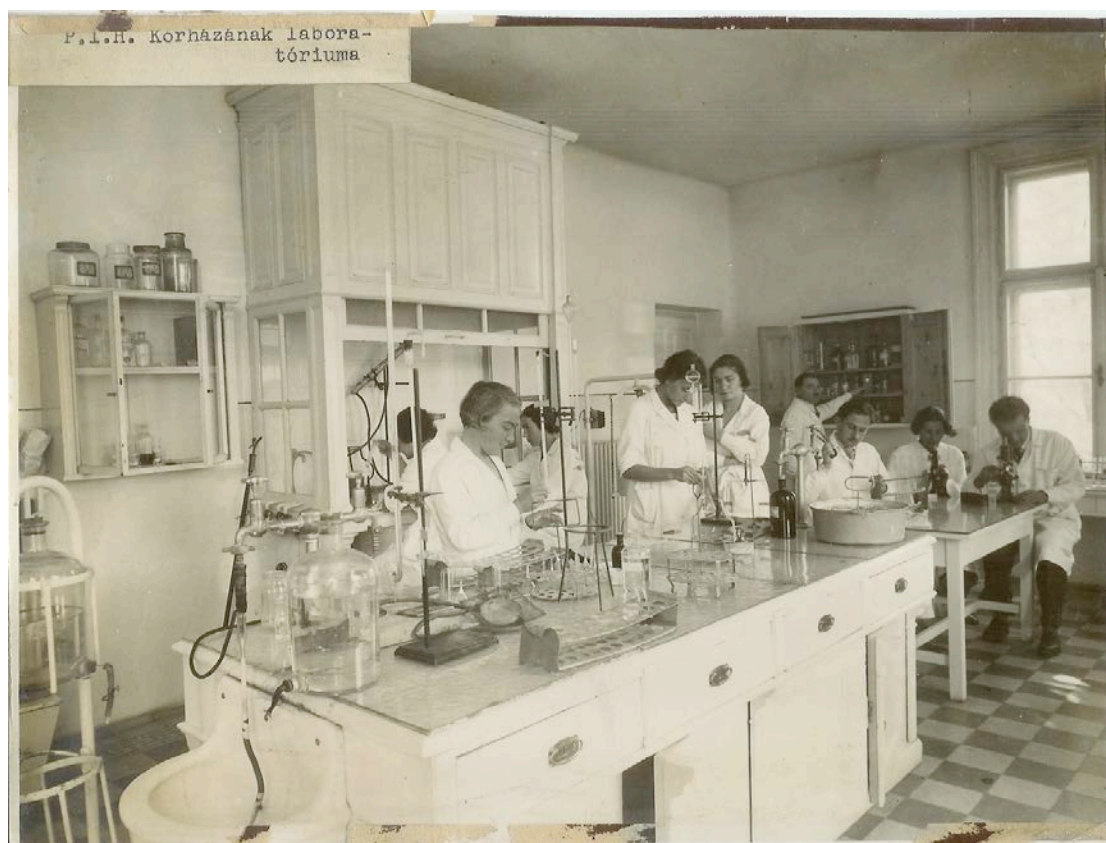
főbejárat előcsarnok az átépítés után (a főlépcső az előcsarnok terébe került)

főbejárat épület eredeti felvételi irodája (főbejárattól balra)

különszoba az épület emeletén

laboratórium

beazonosíthatatlan műtőhelyiség

gyógyszertár

2-es számú épület (Sebészet):

az épület belső, ÉK-i homlokzata,
az épületeket összekötő fedett folyosók elbontása utáni időből

3-as számú épület (Belgyógyászat):

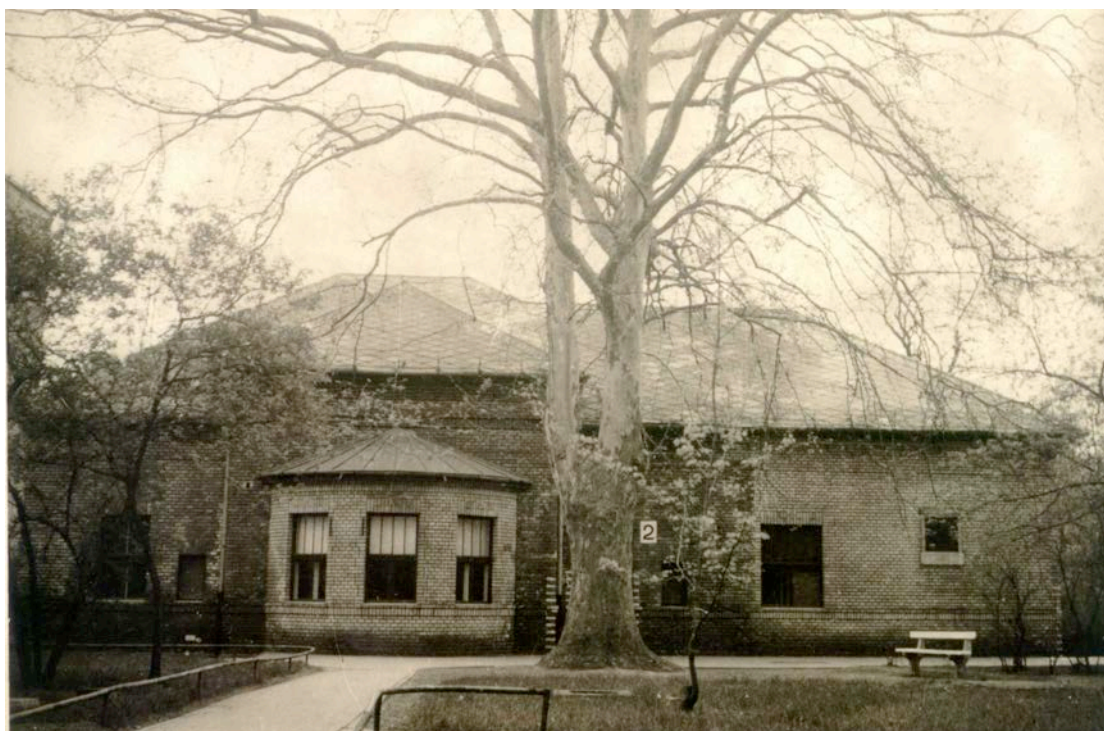

az épület belső, DNy-i homlokzata, és az épületeket összekötő fedett folyosó

az épület külső, ÉK-i homlokzata (jobbra a középtengelyben lévő épületrész)

14-es számú épület (Halottas-ház):

az átalakított épület belső, ÉNy-i homlokzata: a baloldali rész funkcióváltáskor készült utólagos hozzáépítés

A PESTI IZRAELITA HITKÖZSÉG ALAPÍTVÁNYI KÖZKÓRHÁZ ÉPÍTÉSÉNEK MÁSODIK ÜTEME:

Az 1889.november 6-án megnyitott új kórház első igazgatója Stiller Bertalan (1832-1922) volt, aki egészen nyugdíjbavonulásáig (1913) megtartotta ezt a posztot.

Az ő igazgatása alatt 1895-ben, az első ütemben elkészült épületcsoport kiegészítéseként, a főbejárat mellett, a Szabolcs utca felől nyílóan megépítették a Szülészeti és Nőgyógyászati Osztály számára készült alagsor+földszint+emeletes pavilont: **4-es számú épület**.

A további alapítványi pénzekből készülő épület tervezője szintén Freund Vilmos volt. Az épület homlokzati architektúrájának részletei megegyeznek a főbejárat épülettel.

Az eredeti épület azonban valószínűleg csak téglány alaprajzú volt, hossz tengelyével párhuzamosan a Szabolcs utcával.

1900-ban Hatvany-Deutsch Sándor⁷ jelentős pénzadományt ajánlott fel a kórház női osztályának bővítésére. Feltételezésünk szerint ekkor épült meg az épület két oldalszárnya, melyek új kórtermekkel növelték a Szülészeti Osztály kapacitását. A két oldalszárny architektúrája teljes egészében igazodott a meglévő épülethez.

⁷**Hatvany-Deutsch Sándor** (hatvani) báró közgazdász, szül. Aradon 1852 nov. 17., megh. Budapesten 1913 febr. 18. Tanulmányai végeztével tagja lett a nagyatyja által alapított Deutsch I. és fia cégnek, melyet ő fejlesztett elsődrendű ipari és kereskedelmi vállalatá. Számos ipari és más gazdasági vállalatot hozott létre s ezek közt az ország közgazdaságában a legszámottevőbb a nagysurányi cukorgyár és finomító volt, mert ez csakhamar a világpiacon is számottevő tényező lett. Később beolvasztotta a Kohner Adolf fiai és a Brüll Henrik és fiai cégeket, melyeket, bár 1873 óta üzemben kívül állottak, újból felvirágoztatott, majd unokatestvérével, H. Józseffel (1. o.) megvetette alapját a hatalmas hatvani cukorgyárnak és unokatestvérével, H. Bélával együtt a sárvári megyei cukorgyárnak, az oroszokai és az alföldi cukorgyáraknak. Ily módon a hazai cukoripar kizárólag H.-nak és unokatestvéreinek köszönheti fellendülését és világpiaci tekintélyét. Az ő érdemük, hogy a pénzügyi kormányzat támogatásával az osztrák cukrot versenyképtelenné tették és kiszorították a hazai piacról. H. cukorgyára annyira serkentő hatású volt, hogy annak nyomán és az ő tanácsa folytán hajtotta végre a Magyar Ált. Hitelbank a többi, addig tespedő cukorgyárak szanálását. H. tevékenységének eredménye még a Fővárosi Sörgyár alapítása s a nasici tanningyár fejlesztése, úgyszintén a losonci, a debreceni István-gőzmalom, a borsod-miskolci gőzmalom megteremtése, mely utóbbiakban H. Károly segédkezett neki. A Magyar Gyáriparosok Orsz. Szövetségét szintén ő teremtette meg s ő volt annak elnöke is. A Vígyszínház alapításában is nagy része volt. Számos jótékonyági akció is fűződik nevéhez, így a Zsidó-kórház női osztályának és a nagyatyja által alapított aradi árvaháznak kibővítése, gyermekazilum és szülők-háza alapítása birtokán stb. Emellett a művészetnek ismert mecénása volt. Érdemeiért a király főrendiházi tagsággal, magyar nemességgel és bárói méltósággal tüntette ki. Irodalmilag is működött. Közgazdasági cikkein kívül, melyek főképp a Pester Lloydban jelentek meg, Cukoriparunk címmel nagyobb közgazdasági tanulmánya jelent meg a Budapesti Szemlében. A Pesti Izr. Hitközség Bródy Zsigmond és Adél Gyermekkórház

az épület DK-i, belső homlokzata (cour d'honneur)

szülészoba

A BRÓDY ZSIGMOND ÉS BRÓDY ADÉL GYERMEKKÓRHÁZ ÉPÍTÉSE

1893-ban Bródy Zsigmond⁸ elhunyt felesége, Adél emlékére egy gyermekkorház felépítésére tett jelentős adományt. Budapest Főváros 1894-ben a Pesti Izraelita Hitközség Alapítványi Közkórházával szomszédos, az egykori Aba utcáig terjedő, 3200 négyszögöles telket adományozta az építés céljára, mely terület addig a Budapest Székesfővárosi Kertészeté volt.

Az építészeti egység biztosítása és a korábban megvalósult pavilonok sikere miatt a gyermekkorház tervezésével ismét Freund Vilmost bízták meg.

Az épület 1897-ben került átadásra, benne fertőző-, bel-, -sebészeti és orr-fül-gége osztállyal: **6-os számú épület**. Ez volt az ország második gyermekkorháza.

Bródy Zsigmond

Bródy Adél szobra a kórház kertjében

⁸ **Bródy Zsigmond**, publicista, hírlapíró, szül. Miskolcon 1840 nov. 15., megh. Budapesten 1906 jan. 6.

Szülvárosában és Pesten folytatott középiskolai tanulmányok után a pesti egyetemen jogot végzett. Leckeadásból tengette életét, közben írogatni kezdett, elsősorban a zsidóság megmagyarosodása és polgári egyenjogúsítása érdekében. B. kettős célt szolgálják 1860. «egy magyar zsidó» jelzéssel megjelent költeményei és különféle újságcikkei. A pesti hitközség megbízásából 1861 elején Tatay Adolffal együtt magyar templomi énekeket ír, melyeket Friedmann Mór főkántor zenésített meg. Politikai cikkei és szépirodalmi dolgozatai nevét széles körökben ismertté tették. Az abszolutizmus idejében igen sokat küzdött a magyar nemzeti ügy győzelme érdekében. Több hírlap alapításának kísérlete után rövid ideig Bécsben tartózkodik, csakhamar ismét Pesten van és a legelőkelőbb újságokba ír. 1872-ben mint miniszteri titkár meghívást nyer a belügyminisztériumba, de egy év múlva ismét visszatér az újságíráshoz. Megveszi a «Neues Pester Journal» c. lapot, mely szerkesztése alatt páratlanul elterjedt az egész országban s a németajkú lakosság között terjesztette a magyar érzelmeket. Szorgalmával és tehetségével nagy vagyonhoz jutott, melyből hatalmas alapítványokat tett az irodalmi érdemek jutalmazására és a nyomor enyhítésére. Felesége B. Adél nevének megörökítésére 1897-ben 600.000 korona költségen gyermekkorházat létesített a fővárosban, mely a pesti hitközség kezelésében áll. Érdemeinek elismeréséül a király 1896. a főrendiház tagjává nevezte ki.

az épület homlokzata a Szabolcs utca felől (ÉNy-i homlokzat)

az épület belső udvari homlokzata (DK-i homlokzat)

A két egymás melletti kórház kezdetben önálló egységekként működött annak ellenére, hogy a Bródy Zsigmond és Bródy Adél kórház felügyeletét is az izraelita Hitközség látta el. A két kórház az 1920-as évek elején egyesült, addig azonban mindkettő önálló, teljes értékű kórházüzemként működött: önálló vezetéssel, gazdasági épületekkel (benne mosodával, konyhával, kazánházzal, raktárakkal), halottas-házzal, stb.

Az Aba utca felől nyílóan a századforduló környékén (pontos időpont nem ismert) elkészült egy négyzetes alaprajzú földszintes, középrészén emeletes felvételi épület: **9-es számú épület**. Ennek eredeti tervezője ismeretlen. A ház kiemelkedő középrészén imaterem épült, a többi rész – többszöri átalakítással - a gyermekkórház-funkcióhoz csatlakozott: kórtermek, műtő, kötöző, stb.

a felvételi épület az Aba utca felől (ÉK-i homlokzat),
mögötte a Bródy Adél gyermekkórház É-i szárnya

a felvételi épület az Aba utca felől (ÉK-i és ÉNy-i homlokzat),
jobbra a Bródy Adél gyermekkórház ÉK-i homlokzata

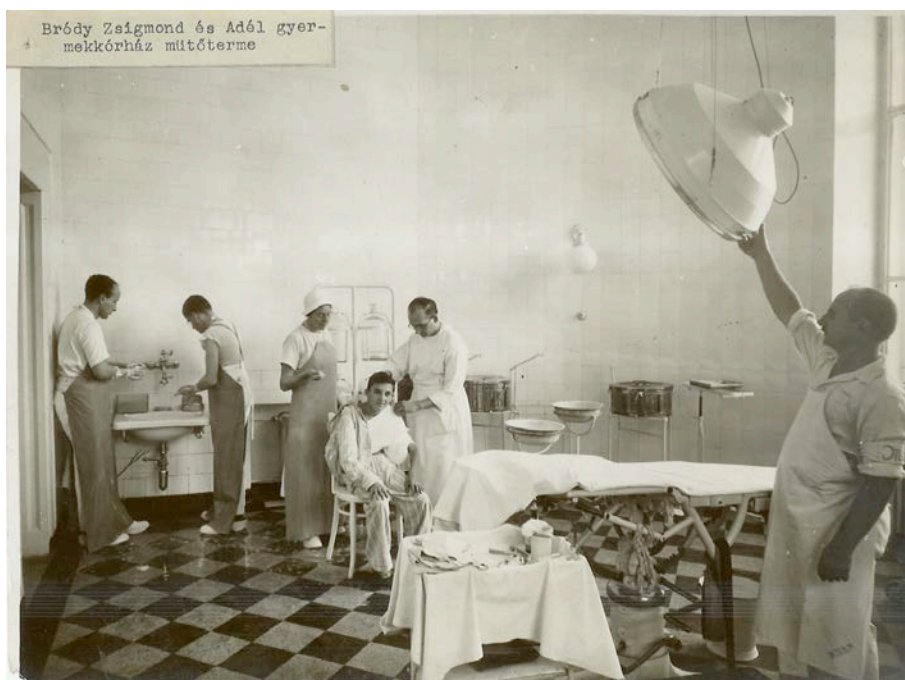
a felvételi épület a kert felől (DNy-i oldal),
előtérben a 6-os és 7-es épületet összekötő fedett-nyitott folyosóval

az imaterem a Tóra-szekrénnyel

csecsemőosztály a felvételi épületben

műtő a felvételi épületben

További kiszolgáló épületek épültek a Bródy-kórház telkén, melyeket a későbbiekben többszörösen átépítettek, bővítettek, funkciójuk is gyakran változott.

A **7-es számú épület**, amely valószínűleg eredetileg gazdasági, igazgatási funkciók ellátására épült. Az emeletes tömbhöz utóbb földszintes toldalékokat csatlakoztattak.

az épület ÉNy-i, 6-os épület felé néző homlokzata,
az összekötő folyosó csatlakoztatásával

a jelenlegi 7a kazánház
helyén álló egykori kazánház

a jelenlegi 7b gyógyszerár
helyén álló egykori konyha

A **8-as számú épület** földszint+egyemeletes, kisméretű, lakóház-léptékű és architektúrájú ház, mely központi laboratórium céljaira szolgált.

ÉNy-i homlokzat

A 15-ös számú épület a prosectura:

az épület ÉNy-i, belső oldali homlokzata, a félköríves üvegezett részben a boncteremmel

a boncterem belülről

A Bródy Zsigmond és Bródy Adél gyermekkórház első igazgatója Grósz Gyula gyermeksebész volt. Az 1906-ban elhunyt alapító, Bródy Zsigmond végrendeletében jelentős adományt hagyott a gyermekkórházra, amit családja újabb összegekkel növelt.

A PESTI IZRAELITA HITKÖZSÉG ALAPÍTVÁNYI KÖZKÓRHÁZ és a BRÓDY ZSIGMOND ÉS BRÓDY ADÉL GYERMEKKÓRHÁZ ÖSSZEVONÁSA:

Az első igazgató, Stiller Bertalan 1913-as nyudíjba menetele után az új igazgató főorvos Benedict Henrik⁹ belgyógyász főorvos lett. Átvéve a kórház igazgatói teendőit, tele volt elképzelésekkel, hogy az eddig „szerény”, de már hírnevet szerzett gyógyintézetet az akkori időknek megfelelő „modern” kórházzá fejlessze. Mélyen szántó koncepciója elismerést keltett pályatársaiban, mintegy varázsszóra kezdtek kinőni az újabb osztályok, rendelők és épületek. Tevékenysége alatt a két kórház egyesült, ami több párhuzamos funkció megszűnését tette lehetővé.

Létrehozta a modern röntgenlaboratóriumot, amit a 14-es számú épület kibővítésével, átépítésével valósított meg, ahonnan a halottas-ház funkció a Bródy-kórház 15-ös számú prosectura-épületébe költözött.

A meglévő épületekben, ill. új épületekben önálló Ideggyógyászati Osztályt, központi laboratóriumot, tüdőbeteg gondozót, valamint egy modern fizikális gyógyintézetet létesített.

Benedict Henrik ötlete alapján épült meg a Vágány utcai oldalon a Kaszab Poliklinika, mely a járóbeteg szakrendeléseket vette át a kórháztól: **5-ös számú épület.**

Az új épület Kaszab Aladár¹⁰ és felesége, Józsa adományából épült.

Tervezője Román Miklós¹¹ építész, aki egy rendkívül kvalitásos, a kor építészeti szellemiségének megfelelő, a kórház többi épületétől azonban merőben eltérő megjelenésű

⁹ **Benedict Henrik**, orvostanár, szül. Bécsben 1871., megh. Budapest 1926. A budapesti egyetemen tanult, u. o. Klug biológiai-tanár asszisztense lett; majd Freiburgban folytatta tanulmányait. 1908-ban egyetemi magántanár, 1918. rk. egyet. tanár, majd egészségügyi főtanácsos, miután már 1913 óta a Zsidó-kórház belgyógyászati főorvosa, majd igazgatója lett. Rendkívül nagy tudományos munkásságot fejtett ki, főleg az anyagcsere patológiájára, az ideg és szív kórtanára és a patológiai kémiára vonatkozólag. Legjelentékenyebb művei: Heredodegeneration u. postdiphtherische Lähmung (1912); Az epekő betegség kórgyógytanának néhány kérdéséről (1913); A gümös rheumatismusról (u. o.); Metatuberkulózis kórállapotokról (u. o.); A heveny szívizomellágyulás kórképe az orvosi gyakorlatban.(1916); Heveny-kórképek, mint rákos megbetegedések első megnyilvánulásai (1917); Az encephalo-myelitisről (1919); Paratuberkulózis tünetek (1921); Kalcium terápiás alkalmazásról(1923); Diemetatuberkulösen Krankheitszustände unter besonderer Berücksichtigung d. Abdominalorgane (1924); A koszorús szívverőerek megbetegedéséből származó hevenykórképekről (1925); Benedict Henrik belgyógyászati dolgozatai (1928).

¹⁰ **Kaszab Aladár**, gyáros, udv. tanácsos, a Pesti Izr. Hitközség elnöke, szül. Szűcsiben (Heves vm.) 1868. A gyöngyösi Ferencrendiek gimnáziumának elvégzése után külföldre ment. Hét évi külföldi tanulmányút után hazatért Magyarországra, ahol 1894. megalapította Budapest a Kaszab-féle csavargyárat, amely külföldi relációkban is tekintélyes tényezője lett a magyar gazdasági és ipari életnek. 1924-ben Újvidéken is létesített egy hasonlóan nagyméretű csavargyárat. Közgazdasági, kereskedelmi tevékenysége mellett a társadalmi, jótékonyági, humanitárius akciók sorából is bőven kivette a részét és mindenütt elől lehetett látni, ahol akár zsidó ügyekről, akár általános emberi jótékonykodás gyakorlásáról volt szó. A király 1911. udvari tanácsossá nevezte ki. K. a Kereskedelmi és Iparkamara egyik legrégibb tagja, tőzsdetanácsos, az Országos Iparegylet alelnöke, a Kereskedelmi Csarnok alelnöke, a Tisztességtelen Verseny zsűrijének elnöke, a Kivándorlási Tanácsnak egyetlen olyan tagja, aki nem aktív politikus, az Országos Magyar Tudakozó Egylet elnöke, a Vámpolitikai Központ elnökségének tagja; közérdekű működésének leggazdagabb területe a Pesti Izr. Hitközség. Kulturális és emberbaráti mozgalmakban egész sereg intézmény létesítésével és támogatásával szerzett itt nagy érdemeket. A Kaszab Aladár és Józsa poliklinika alapítása emberszeretetének és jótékonyágának legszebb tanúsága. A Pesti Izraelita Hitközség hálája és elismerése nyilatkozott meg K. iránt, amikor 1928. egyhangúlag a hitközség elnökévé választotta."

¹¹ **Román Miklós**, építész, szül. Budapest 1879. Tanulmányait a budapesti műegyetemen végezte, utána állami ösztöndíjjal olaszországi tanulmányúton volt. Öccsével, Ernővel együtt tervezett épületei között a legkiválóbbak: a győri Kereskedelmi és

házat tervezett. Az impozáns főbejáraton kívül a kórház kertje felől is volt bejárat az épületbe, ahol felnőtt- és gyermekbetegeket egyaránt elláttak. A kétemeletes épület 1925-ben készült el.

főbejárat a Vágány utcából

Iparkamara palotája; a budafoki zománcédény gyár épülete; a Jacquard selyemszövőgyár háza Budapesten; a Magyar Ált. Hitelbank háza Sátoraljaújhelyen; az aszódi zsinagóga; „a Pesti Izr. Hitközség Kaszab-poliklinikája.”

1925-re tehát lényegében készen volt a kórházegyüttes: az Aréna úttól az Aba utcáig húzódó telek „megtelt”.

További létesítmények elhelyezése már csak az ÉK felé eső területeken volt lehetséges. Akkor még létezett az Aba utca túloldalán a Bókay tér. Ennek DNy-i oldalán A Bókay tér 4.sz alatt építették meg a kórházegyüttest kiegészítő, szinte egyedülálló funkciójú épületet, a Weiss Alice Gyermekágyas Otthont: **10-es számú épület.**

1910-ben a nagyiparos Weiss Manfréd¹² 120 ezer koronás, felesége emlékére tett alapítványának köszönhetően nyílhatott meg a 32 férőhelyes Weiss Alice Gyermekágyas Otthon. Az intézményben gyermekápoló-képzés, és az országban elsőként terhestanácsadás is folyt. 1922-ben már egyszerre 120 fiatal anya elhelyezését tudták megoldani, s felekezeti különbségek nélkül évente mintegy ezren részesültek a nőegylet anya- és csecsemővédő tevékenységében. 1926-ban magányógyintézményből nyilvános, 1931-ben közkórházzá sorolták át. Ekkor engedélyezték az intézeten belül külön nőgyógyászati osztály létesítését, amelynek kapacitása többszöri kibővítést követően elérte a 70 ágyat.

Weiss Manfréd és családja

Quittner Zsigmond építész terveit 1908-ban hagyta jóvá a főváros.

¹² Weiss Manfréd 1857-1922, nagyiparos, felesége Wahl Alice, Albert von Wahl vasúti vezérigazgató lánya

az épület Dny-i homlokzata

gyermekágyas szoba

szülőszoba

Később azonban Hajos Alfréd¹³ tervei alapján az épületet bővítették, homlokzatát a felismerhetetlenségig megváltoztatták. A korábbi kétemeletes, magastetős házból háromemeletes, lapostetős épület lett. Ezek az építkezések 1949-51 között fejeződtek be, a végleges funkció a Szüléset- Nőgyógyászat lett.

¹³ **Hajós Alfréd**, műépítész, olimpiai úszóbajnok. 1896-ban az első modern olimpiászon kettős úszó győzelmet szerzett. H. a magyar sport első olimpiai világbajnoka. A futball-szövetségnek huzamosabb időn át alelnöke, válogató kapitánya volt. Mint építész legszebb sikereit a sporttelepek terveivel érte el. Stadionterveivel résztvev a párisi olimpiász szellemi versenyein és az építészet első díját nyerte.

Benedict Henrik 1916-ban 7500 korona felajánlásával, valamint saját és más orvosok hagyatékát összegyűjtve megalapította a nagyitiszteletű belgyógyász igazgató elődről elnevezett Stiller Bertalan Könyvtárát¹⁴. (Dolgozók visszaemlékezései szerint a könyvgyűjtemény a konyha külön épületének II. emeletén, az orvosi ebédlőben kapott helyet. A falak mentén felállított üveges szekrényekben tárolták a könyveket, amelyek zömmel az elhunyt főorvosok hagyatékából származtak. A friss irodalmat – beleértve a folyóiratokat is – az egyes részlegek főorvosai saját pénzükből vásárolták, s a beosztottjaikkal is elolvastatták azokat.) A könyvtár későbbi épülete Weiss Alice Gyermekágyas Otthon mögött, azzal egy időben, Böhm Henrik tervei alapján épült villa, melyben Quittner Béla (Quittner Zsigmond építész hozzátartozója) lakott és magántulajdonban volt: **11-es sz. épület**. (Az épület az államosítás után is könyvtárként működött. 1984-ben végre a könyvtárépület alsó szintjét is birtokba vehette a könyvtár, mely addig kultúrteremként, tudományos ülések, partgyűlések színtereként funkcionált. Az állomány az addigi több raktározási helyszínről és ládákban Dexion-Salgó-palcokra került az új raktárban. A 2007. július 1-én hatályba lépett kormányzati döntéssel az Országos Gyógyintézeti Központ is beolvadt az Állami Egészségügyi Központba, könyvtárát bezárták. Dokumentumaiból 2008-ban kapott válogatási lehetőséget a Honvédelmi Minisztérium. A folyóiratokat és a könyveket egy részét 2009 januárjában át is költöztették a HM ÁEK Tudományos Könyvtárába. Az egykori Stiller Bertalan könyvtár muzeális dokumentumai ma az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem Könyvtárát gazdagítják.)

A Bókay teret 1949-ben szüntették meg, a két terület összeolvadt.

AZ INTÉZMÉNY LEGÚJABBKORI TÖRTÉNETE¹⁵:

1950-ben államosították a kórházat, nevét megváltoztatták: Szabolcs utcai Állami Kórház lett.

1956-ban átszervezés következményeként létrehozták az Orvostovábbképző Intézetet (OTKI).

1973-ban az Orvostovábbképző Intézet egyetemi rangot kapott.

Az intézet 1986-ban Orvostovábbképző Egyetem (OTE) lett.

1993-ban Haynal Imre Egészségtudományi Egyetemmé (HIETE) vált.

2000. január 1-én beolvadt a Semmelweis Egyetembe, amelyben Egészségtudományi és Főiskolai Karként funkcionált tovább.

2001-ben a korábbi Egészségtudományi Kar kormányhatározat alapján megszűnt.

2002. január 1-jével kivált, és az Országos Hematológiai és Immunológiai Intézettel (OGYK-HII) egyesült Országos Gyógyintézeti Központ (OGYK) néven.

2007. augusztus 1-vel a Központi Honvéd Kórház, MÁV Kórház és Belügyminisztérium Központi Kórházával egyesült, kialakult az Állami Egészségügyi Központ, mely betegellátási, oktatási és tudományos szempontból is magába foglalja a korábbi „Szabolcs Utcai Kórház” szellemi örökségét és európai szintű betegellátási hagyományait.

2012-ben a felújított 3-as épületben hajléktalangerőforrás központot adtak át.

¹⁴ www.honvedkhkonyvtar2012.wordpress.com/about/ Gyergyák Edit, Bajnok Ágnes cikke

¹⁵ forrás: www.ogyik.hu/fentimenu/tortenet.php?lng=hu Balogh Andrea Johanna cikke

A régészeti örökség felmérése:

A tervezett új beépítés területén a szondázó régészeti kutatás és próbafeltárás megtörtént. Ennek eredményeit lásd az Előzetes régészeti dokumentációban (ERD).

Az Országos Múzeumi Raktározási és Restaurálási Központ tervezett épületénél a terület egy részén régészeti lelőhely került elő (avarkori településrészlet). Ennek következtében a Városliget ÉK-i oldalától a Lehel útig a Dózsa György út és a Mohács utca közötti területet régészeti érdekű területnek nyilvánították.

1/b. természet, táj, tájhasználat, tájtörténet:

A természeti adottságokat figyelembe vevő tájhasználat fejlődéstörténetét, a tájszerkezet változásait az archív térképeken lehet nyomon követni.

A tervezési terület és környezetének talaja a Duna hordalékából keletkezett és a legutóbbi évezredek lerakódását tünteti fel. 4-5 m kevésbé agyagos homok alatt kavics található. Erre az altalajra rakódott le az aránylag vékony, 30 cm-es termőréteg, amely az előző vegetáció korhadékából keletkezett. A homokot megkötötte a felette lévő vegetáció, főleg erdők, ligetek legelői voltak a területen.

Az erdőket, ligeteket azonban idővel kiirtották, mert egyrészt a közeli Pest városa gyakran leégett, és a tűzvészek utáni helyreállításhoz az épületfát minél közelebből igyekeztek kitermelni, másrészt a város tüzelőanyagát is leginkább innen szerezték be.

Ennek következtében megindult az elsivatagosodás, és a futóhomok vette át az uralmat. A Duna gyakori áradásai továbbbonták a helyzetet, és a víz visszavonulása után bűzös mocsarak maradtak a helyszínen. 1770-ben Mária Terézia Erdőrendtartása előírta, hogy ahol kiirtották a fákat, az erdőt újra kell telepíteni, és egyben kötelezővé tette az új ültetvények gondozását. A fásítás csak részben volt sikeres, de 1799-től Batthyány József hercegprímás vállalta a terület tervszerű fásítását és beépítését – így létrehozva a Városerdőt (mai Városliget) ligeteit, tavait, szigeteit, csatornáit.

Ettől északabbra az ún. Erdőtelkek területe volt, ahol 1877-től szintén intenzív fásítással próbálták megkötni a futóhomokot. E két erdős rész között helyezkedik el a tervezési terület az ún. Lőportár-dűlő részeként. Itt elsősorban katonai létesítmények helyezkedtek el, ill. egymás mellett polgári, katonai és zsidó temetőt nyitottak 1821-ben, az ún. „Váci temetőt”.

Az 1837-es Pest – Buda – Óbuda térképén¹⁶ területünk egy része még éppen látható. Ekkor már készen van a Városligeti-tó a két szigettel, ligetes részek és fasorral szegélyezett utak osztják a Stadt Wäldchen területét, mely átnyúlik a jelenlegi kórház területére is. Ekkor a

¹⁶ HU BFL XV.16.d_241_2_0545.ecw

vasútvonal még nincs meg, viszont jól látszik a Nagy-lőportorony hatalmas tömbje a majdani Antal utca (Szabolcs utca eredeti neve) északi oldalán:

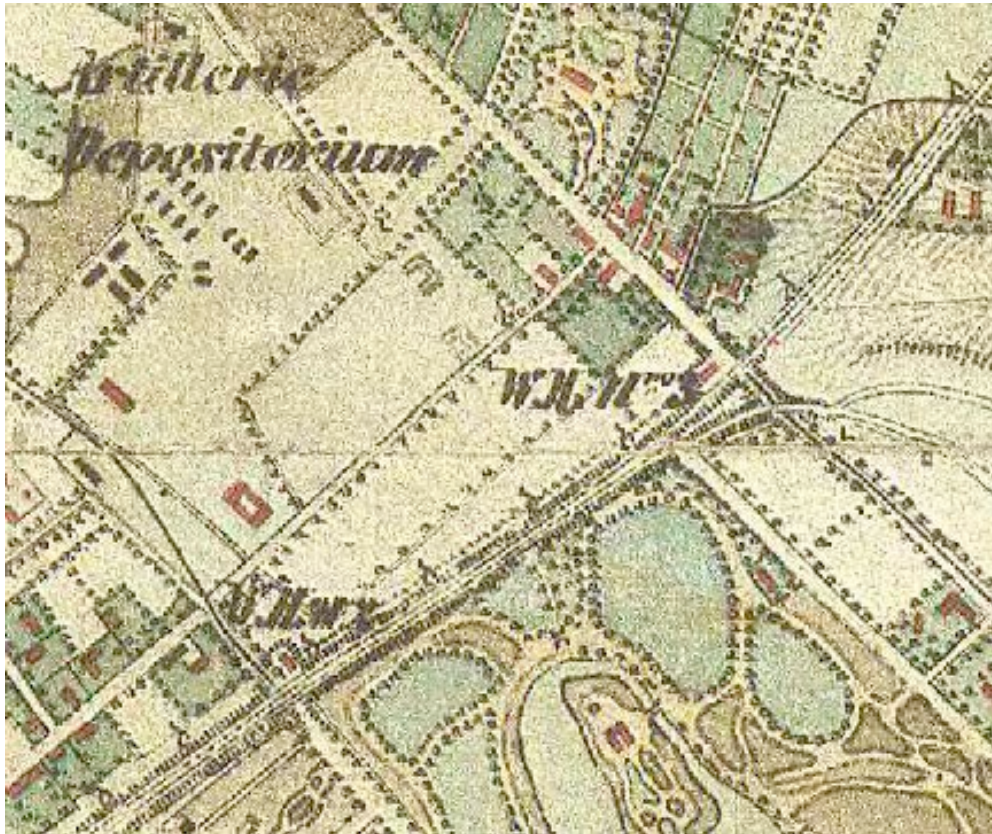
az 1837-es térkép részlete

Az 1838-as árvíz után betöltötték a Rákosárcot, és a futóhomok megkötésére további intenzív fásítást végeztek, de a környezeti problémákkal terhelt helyzet sokáig gátolta Pest északi irányban való fejlődését: gyakorlatilag a mai Jászai Mari tér magasságában megépült Ulmann-raktárak voltak sokáig a legészakibb épületek.

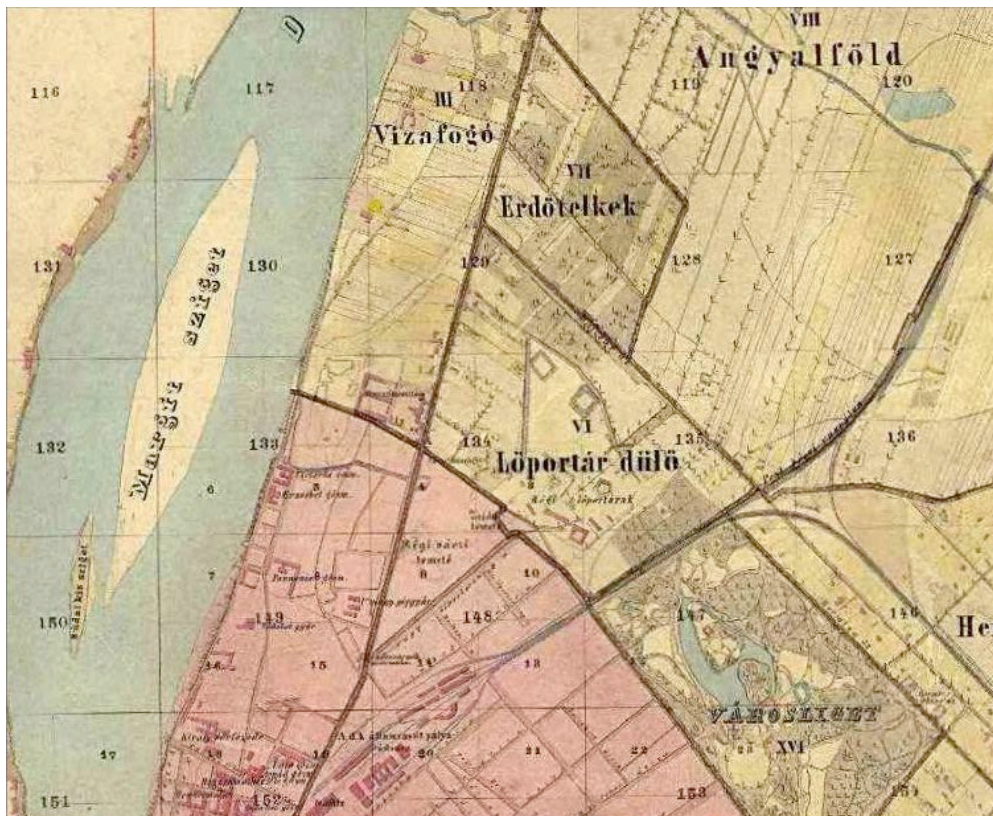
A II.katonai felmérés¹⁷ és az 1867-72-es Halácsy-féle térkép¹⁸ lényegében ugyanazt az állapotot mutatja: elkészült a vasútvonal, mely elválasztja a területet a Városligettől, ennek következtében kialakult a Vágány utca, véglegesítődött az Aréna út és a mai Hungária körút nyomvonala. Mint neve is mutatja – Artillerie Depositorium - a terület még mindig elsősorban katonai célokat szolgál: áll még a Nagy-lőportorony, és egyéb raktárépületek is láthatók. Összességében azonban az ezen kívüli környezet egyértelműen külterületi, kertekkel, szántókkal, szőlőkkel.

¹⁷ archivportal.arcanum.hu/maps/html/katfelm2b_google.html:XXXII./32-50/Pest

¹⁸ HU BFL XV.16.b.221/18

II.katonai felérés

1867-72 Pest kataszteri térképe (Halácsy Sándor)

Az 1870-ben megalakult Fővárosi Közmunkák Tanácsa nagyléptékű városrendezésbe fogott. A Nagykörút kiépítése következtében a környék telekárái jelentősen megemelkedtek, így az ottani gyárvállalatok a Váci út környékére telepedtek. A fejlődésnek gátat szabó Váci temetőt 1890-re véglegesen megszüntették, így elindulhatott a gyors városiasodás: a vidékies jellegű kültelek arculata hamar megváltozott, a gyárak, üzemek, közintézmények betelepítése után a környék lakóinak száma is gyorsan növekedett. Ennek következtében a természeti környezet is megváltozott, hiszen a korábban összefüggő nagyobb területeket felparcellázták, és megindultak az utak és épületek építései.

Csak a katonai létesítmények tartották magukat. Az 1895-ös térképen¹⁹ még látható a Nagylőportorony, környezetében cs. és kir. élelmezési raktárakkal és a katonai sütödével, de a Szabolcs utca déli oldalán már ott látjuk a Pesti Izraelita Kórház első ütemben megépült épületeit. Kijelölődnek a tömb keresztutcai és itt jelentkezik először a tömb ÉK-i végének, a Mohács utca és Hungária körút közötti szakasznak máig meglévő leszakadása a Wünsch-féle gipszpalló gyár betelepedésével. Az Arasz és Hun utcák között egy úszótelken az a családi ház látható, mely ma is megvan. A vasút túloldala már az Állatkert területe.

az 1895-ös közigazgatási térkép

¹⁹ HU BFL XV.16.e.251/28 Budapest közigazgatási térképsorozata

Az 1908-as közigazgatási térképen²⁰ látható, hogy a régi lőporraktárak helyén megépült az Albrecht főherceg laktanya. Az Izraelita kórház és Bródy Adél gyermekkórház telkein túl a Bókay-tér helyezkedik el, és a keresztutcák elnevezése is megjelenik: Arasz utca, Hunn utca, Mohács utca. A tágabb környéken megjelennek az apró parcellák, tehát a korábbi kültelkes kép eltűnőben van.

az 1908-as közigazgatási térkép

Az 1912-es kataszteri térképen²¹ új helyrajzi számozás látható. A Bródy Adél Gyermekkórház összes épülete immár elkészült. A Bókay-tér ÉK-i sarkán a Weiss Alice Gyermekágyas Otthon és a mögötte lévő telken a ma is meglévő magánház (később kórházi könyvtár) látható. A többi terület a Székesfőváros Kertészetéhez tartozik. A Hunn utca felőli részen több kis épület látható, melyek egy része ma is szolgálati lakásként, raktárként működik. A terület többi részén egészen a Mohács utcáig faiskolat jelölnek. Eltűnőben van az Arasz utca, mert rajta kertészeti épületek (üvegházak) kontúrja jelenik meg.

²⁰ HU BFL XV.16.e.251/30 Budapest közigazgatási térképsorozata

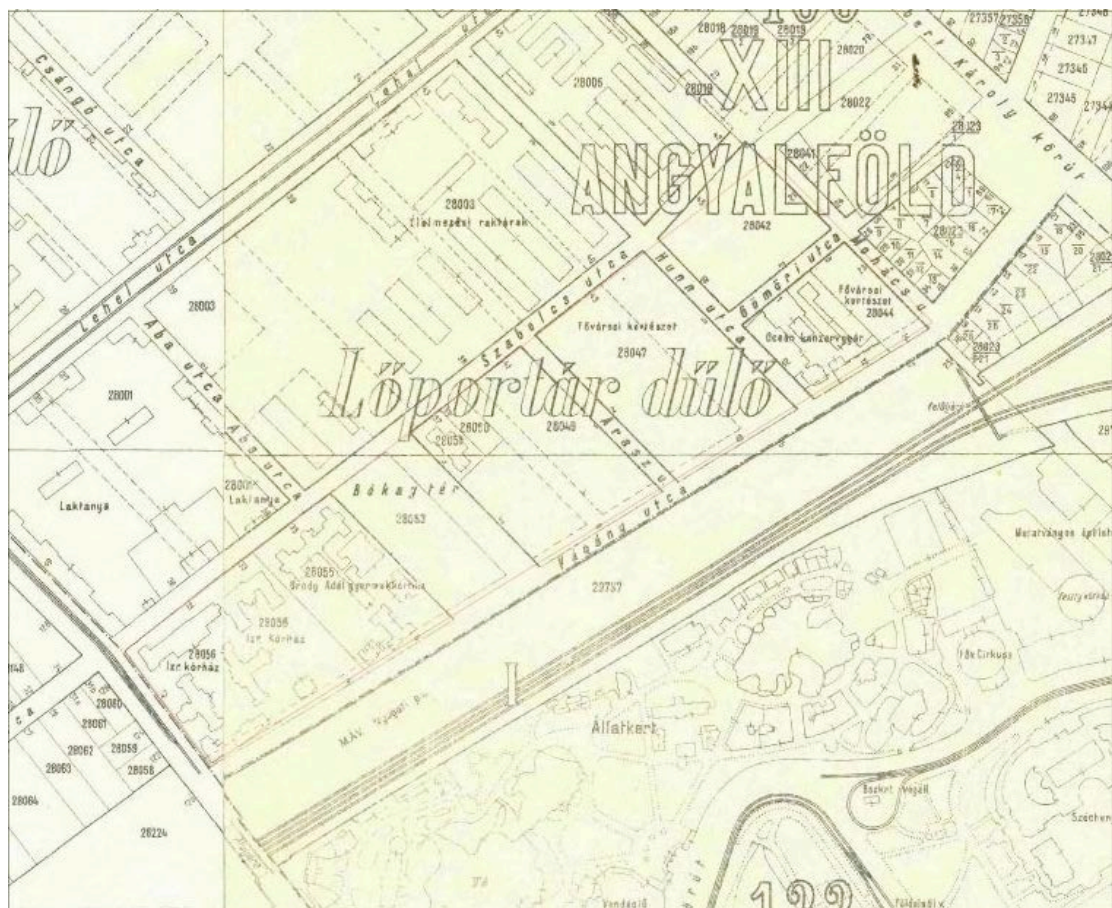
²¹ HU BFL XV.16.e.251/50 Budapest kataszteri térképe

az 1912-es kataszteri térkép

Az 1937-es térképen²² csak annyi a változás, hogy a Hunn utca-Gömöri utca-Mohács utca-Vágány utca határolta területen a Fővárosi Kertészeti és az Óceán konzervgyár osztozik. Viszont az Arasz utca változatlanul megvan.

²² HU BFL XV.16.e.251/77 Budapest közigazgatási térképsorozata

az 1937-es közigazgatási térkép

Az 1960-as XIII.kerületi kataszteri térképen²³ már megszűntek a keresztutcák, eltűnt a Bókay-tér. A Hun utcai területvégnél a kis szolgálati lakások, raktárak csoportja változatlanul fennáll, míg ezektől nyugatra sűrűn egymás mellé telepített üvegházak, kertészeti épületek láthatók, melyek a Fővárosi Növénykertészethez tartoznak.

²³ HU BFL XV.16.g.215/1 A XIII.kerület kataszteri térképsorozata

az 1960-as kataszteri térkép

A fenti, mintegy 120 év változásait bemutató térképsorozaton jól nyomon követhető egy város (Pest) közelében fekvő, kezdetben csak a természeti, táji adottságokhoz alkalmazkodó hasznosítású terület fokozatos, és egyre gyorsuló ütemű „bekebeleztetése” a közeli város által. Egy bizonyos fejlődési pont után a természet és táj jellegéből adódó felhasználásának, e jelleg védelmének semmi szerepe nincs, mert technikai és műszaki megoldásokkal legyőzi az ember környezetét, mely a város szövetébe felszívódva felismerhetetlenségig és véglegesen megváltozik.

1/c. településkép és utcaképek:

A terület meglévő épületei település- és utcaképe híven tükrözi a történeti beépítés folyamatát.

A Dózsa György út felőli részen a 19.század végi első ütemben megépült pavilonos rendszerű kórház alagsor+földszint+ egyemeletes eredeti épületeire a 20.század folyamán eltérő időkben

egy-egy második emeletet építettek, jelentősen megnövelve az épületek hasznosított alapterületét. Az intézmény funkcióinak differenciálódása a pavilonok közötti közvetlen kapcsolatok megteremtését tették szükségessé, ezért nyaktagokkal, folyosókkal kötötték össze az addig szabadonálló pavilonokat, ezzel helyenként kvázi zárt sorú beépítést hozva létre. Ezek a hozzáépítések helyenként csak földszintesek, helyenként többemeletesek lettek.

Az eredeti épületek – a 19. század végi magyarországi kórházépületek általános mintájára – téglarchitektúrával készültek, egyszerű, puritán homlokzatokkal, ahol az egyetlen homlokzati játéklehetőség jószerivel kimerült a nyílászárók megformálásában: félköríves, szegmensíves, vagy egyenes szemöldökű. A 20. századi hozzáépítések szinte kivétel nélkül téglahomlokzattal készültek, de ezen túlmenően semmiféle igazodási, alkalmazkodási törekvés nem látható a részletképzésekben sem.

Az eredeti Pesti Izraelita Kórházhoz 1920 körül csatlakozott a Bródy Adél Gyermekkórház is, mely megjelenésével, melléképületeinek kialakításával teljes egészében integrálódott a fent leírt összképhez.

Építészeti önálló életet élt azonban a Vágány utca felé nyíló Kaszab Poliklinika (5-ös sz. épület, épült 1926) és a Weiss Alice Gyermekágyas Otthon (10-es sz. épület, épült 1910) annak dacára, hogy tömegük, dimenziójuk igazodott a korábbi épületekhez, de ezek már karakteresen 20. századiak voltak. Sajnálatos módon azonban mindkettőt megváltoztatták. A Kaszab Poliklinika egészen kivételes színvonalú homlokzatát egyszerűen levakolták, díszítéseit eltüntették. A Weiss Alice gyermekotthon sváb villa-hangulatot idéző épületét emeletráépítéssel és alapterületi bővítéssel megnövelték, homlokzatát a felismerhetetlenségig átalakították.

A terület keleti felén az 1960-as évekig gyakorlatilag csak néhány családház méretű épületecske épült, egyebekben a mindenkori Fővárosi Kertészet ideiglenes épületei voltak csak ezen a részen. A terület rész beépítési százaléka egészen minimális volt.

A kórház Orvostovábbképző Intézeté (majd egyetemmé) válása következtében a keleti területén is elindultak az építkezések, melyek egészen az 1990-es évek közepéig újabb és újabb épületeket eredményeztek. Ezek szabadonálló, földszintes, egyemeletes, többemeletes épületek, melyek sem településképileg, sem utcaképileg, sem esztétikailag nem igazodtak semmihez, kizárólag saját funkcionális céljaiknak feleltek meg. Elszaporodtak az ideiglenes jellegű, raktározási célokat szolgáló fabarakkok, de változatlanul megmaradtak az egyre jobban pusztuló földszintes szolgálati épületek, lakóházak is, a maguk különös hangulatú keramitkocka burkolatú belső utcácskájukkal, apró kiskertjeikkel, melyek mára nyomorrá hatalmasodtak.

A tervezési területen egyedül a Dózsa György út fővárosi városkép szempontjából kiemelt útvonal, mely egyben kiemelt kerületi közterület is.

1/d. településszerkezet és területhasználat:

A tervezési terület Budapest belterületi részéhez, a belső zónához tartozik. A Pesti síkságon található, mely a főváros egyik legjellegzetesebb táji-morfológiai adottsága. Mint ilyen, sajátos táji-természeti értékek hordozója, mely befolyásolja a területhasználatot is.

A településszerkezet meghatározó eleme a közlekedési rendszer. A tervezési terület a gyűrű-irányú hálózati elemek közül a Hungária körúthoz fekszik közel, melynek a Duna híddal (Árpád-híd) való kapcsolata meghatározó. A terület sajátossága, hogy a déli oldalon, a Vágány utca mentén húzódó vasútvonal közvetlen átközlekedés lehetősége nélkül elvágja a város többi részétől.

A másik meghatározó elem a közműhálózat, mely a területen majdnem teljesnek mondható.

Immár 125 éve jelentős egészségügyi létesítmények területe, melyen a korábbi funkciómegosztás (keleti részen Kertészet) miatt jelentős, és értékes faegyedekkel bíró zöldfelület is található.

1/e. településkarakter: telekszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok:

A tervezési területet a 19.század végén összesen három helyrajzi számon tartották nyilván: az egyiken a Pesti Izraelita Kórház 5 szabadonálló épülete volt, a másik a Bókay-térig tartott és ezen épült fel a Bródy Adél Gyermekkorház és összes melléképülete szintén szabadonállóan, míg az összes többi terület a harmadikon.

Az 1908-as térképen már látható, hogy a terület tovább struktúráldott, és a keresztutcák véglegesítődésével azok is önálló helyrajzi számokat kaptak. De ugyancsak megosztották az Arasz utca és Hun utca közötti telket, és a kis szolgálati lakóház önálló telket kapott.

1912-ben 10 db, teljesen új számozási rendszeren alapuló helyrajzi számot találunk, mert a Bókay-téren megépült Weiss Alice Gyermekágyas Otthon és a mellette épült lakóház is egy-egy önálló parcellára épült. Ugyanakkor az Arasz utca és Hun utca közötti telek ismét egységes számon szerepel.

Az 1950-ben létrehozott egységes Szabolcs utcai kórház 3 helyrajzi számon szerepel, és az összes többi terület a Hun utcáig egy negyedik számon. Ez a felosztás a mai napig fennáll.

A területen több épülettípus található:

- történeti, szabadonálló, pavilon-jellegű, hagyományos szerkezettel
- ezek toldalékai, kiegészítései tömbszerűen vagy nyúlványként, hagyományos, vagy korszerű szerkezettel
- újkori szabadonálló korszerű szerkezettel
- ideiglenes jellegű barakképületek fa-, fém,- vagy téglaszerkezettel
- konténerek
- vb.szerkezetű térszín alatti óvóhelyek

1/f. védettségek:

régészeti védettség:

nincs, de a 2014.januárjában végzett próbafeltárások után a terület egésze régészeti érdekű terület, míg egy része régészeti lelőhely lesz

műemléki védettség:

nincs

1/g. az örökségi értékek elemzése:

(az értékelés eredményeképpen elkészült bontási javaslat helyszínrajzát lásd az 1.sz. Mellékletnél)

A történetileg jelentősebb épületekre vonatkozó adatok:

1. épület

Főépület, Belgyógyászat (építések: központi és gazdasági épület, röntgen)

Eredeti épülettömb: kb. 73,0 x 51,20 méter, alagsor+fszt+1 emelet

Építés ideje: 1889

Tervező: Freund Vilmos

Szintek: járda: 0,00, előcsarnok: +0,10, alagsor: -1,10, földszint: +2,05, emelet: +6,95, padlás: +11,75, főparkány teteje: +14,25

Első átalakítás ideje: 1908-1912 között (Az 1912-es térkép alapján)

Átalakítás célja: déli oldalon merőleges toldalék építés

Második átalakítás ideje: 1936 (Tervek: 1936 szeptemberéből)

Tervezők: Róth Zsigmond és Freund Tibor. okl. építészmérnökök

Átalakítás célja: előcsarnok és lépcsőház átépítése, keleti traktus átépítése, északi melléklépcső elbontása, felülvilágítók beépítése, új összekötő folyosó a 4. sz. épülettel.

Harmadik átalakítás ideje: 1940

Tervező: Somogyi György, műépítész

Átalakítás célja: három új szélfogó kialakítása, főhomlokzaton körablakok a szélfogó fölött, belső átépítések.

Negyedik átalakítás ideje: 1958-1960

Tervező: É.M. Középülettervező Vállalat III/1b műterem

Átalakítás célja: emeletráépítés (2. emelet terv: 1957.05.17.), alagsori szintű toldalék építés az udvarba nyúló középrizalit két oldalán. (Terv: 1960.02.25.) Emeletráépítés után főpárkány teteje: +16,90. (2,65 m emelés)

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

Javasoljuk az udvari középrizalit két oldalán lévő földszintes toldalékok, valamint a rizalit előtti földszintes szélfogó bontását. Hasonlóképpen javasoljuk elbontani az épületet a 4. épülettel összekötő többszintes folyosót.

Megfontolásra érdemesnek tartjuk továbbá a Szabolcs utca felőli szélfogó bontását, az eredeti (1889-es) homlokzati architektúra visszaállítását.

A 60-as években kialakított, az eredeti téglarchitektúrát visszaadni kívánó 2. emeleti ráépítés építészeti arculatának felülvizsgálata, esetleges módosítása javíthatja az épület megjelenését.

2. épület

Sebészeti klinika, Szív- és érsebészet

Eredeti épülettömb: kb. 51,8 x 32,8 méter, alagsor+fszt+1 emelet

Építés ideje: 1889

Tervező: Freund Vilmos

Első átalakítás ideje: ?

Átalakítás célja: déli oldal sokszögű műtőblokkjának átalakítása, oldalbejáratú lépcsők megszüntetése

Második átalakítás ideje: 1936 (Tervek: 1936 szeptemberéből)

Tervezők: Róth Zsigmond és Freund Tibor. okl. építészmérnökök

Átalakítás célja: fölépcső átalakítása, melléklépcsők elbontása, emeleti nagyterem továbbosztása, felülvilágító beépítése.

Harmadik átalakítás ideje: 1940

Tervező: Somogyi György, műépítész

Átalakítás célja: felvonó telepítés fölépcső orsóterébe, kisebb belső átalakítások, liftgépház kialakítás.

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

Az épület elkerülte a 60-es évek emeletráépítési hullámát, így eredeti attikafal-képzésével, jó tömegarányaival éppen a legexponáltabb utcai nézetén idézheti vissza az eredeti elképzeléseket.

A cél elérése érdekében javasoljuk az épülethez teljesen szervetlenül illesztett földszintes és emeletes toldalékok, valamint külső lift elbontását. Szükségesnek látjuk a 2.-3. épületek közötti műtőtömb bontását is. Megfontolandónak ítéljük az eredeti oldallépcsők helyreállítását.

3. épület

Belgyógyászat

Eredeti épülettömb: 57,6 x 40,3 méter, alagsor+fszt+1 emelet

Építés ideje: 1889

Tervező: Freund Vilmos

Az átalakítások fázisairól nincs adat.

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

Az eredeti épületet szinte a felismerhetetlenségig takaró, minden építészeti átgondolást nélkülöző bővítések kizárólag funkionalista megfontolások alapján kerültek engedélyezésre. Az esztétikailag és városképileg is rendkívüli módon zavaró épülettömeg kitisztítása feltétlenül indokolt. Bontandók az északkeleti szárny hosszoldalai mentén épült emeletes toldalékok, az épületet a 2. sz. épülettel összekötő műtőblokk (2/a) és ebben az esetben bontásra javasoljuk az eredeti 1. emelet fölötti szinteket is! Örökségvédelmi szempontból az épület kitisztítása, eredeti tér-, és tömegarányainak helyreállítása - a 2. számú épülettel összhangban - a terület rehabilitációjának egyik legmeghatározóbb eleme lehet.

4. épület

Sebészeti Klinika, Radiológia (építéskor: Szülészeti és Nőgyógyászat)

Eredeti épülettömb: alagsor+fszt+1 emelet

Építés ideje: 1895

Tervező: Freund Vilmos

Szintek: járda: 0,00, alagsor: -0,65, földszint: +2,55, emelet: +7,35, padlás: +12,15, főpárkány teteje: +14,25

Első átalakítás ideje: 1900?

Átalakítás célja: bővítés északon és délen 1-1 oldalszárnnyal.

Második átalakítás ideje: 1936 (Tervek: 1936 szeptemberéből)

Tervezők: Róth Zsigmond és Freund Tibor. okl. építészmérnökök

Átalakítás célja: előcsarnok és előlépcső megszüntetése, szélfogó az udvar felől, belső komfortosítások.

Harmadik átalakítás ideje: 1943

Tervező: Görög Rudolf, okl. építész

Átalakítás célja: kisebb belső átalakítások.

Negyedik átalakítás ideje: 1958

Tervező: É.M. Középülettervező Vállalat III/1b műterem

Átalakítás célja: emeletráépítés (2. emelet), udvari teraszok beépítése, a földszinten átalakítással új röntgen létesítése, az alagsorban átalakítással új traumatológiai részleg kiépítése. Emeletráépítés után főpárkány teteje: +16,90. (2,65 m emelés)

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

Javasoljuk az „U” alakú épület belső udvari középrizalitjának két oldalán lévő földszintes és emeletes (teraszbeépítések a 60-as évekből) toldalékok bontását. Hasonlóképpen javasoljuk elbontani az udvar felől telepített műtőblokkot (4/a), valamint az épületet a 1. és 6. számú épületekkel összekötő többszintes folyosókat. A 6. sz. épület felöli - ma a liftnek helyet adó - oldalrizalitot az eredeti tömegének megfelelően lenne célszerű helyreállítani.

Megfontolásra érdemesnek ítéljük a belső udvari rizalit két oldalán a korábban meglévő földszinti, ill. emeleti teraszok helyreállítását.

A 60-as években kialakított, az eredeti téglarchitektúrát visszaadni kívánó 2. emeleti ráépítés építészeti arculatának felülvizsgálata, esetleges módosítása javíthatja az épület megjelenését.

5. épület

Kaszab Poliklinika, szakrendelő, vérellátó központ.

Eredeti épülettömb: kb. 31,1 x 18,1 méter, fszt + 2 emelet

Építés ideje: Tervek: 1924 január

Tervező: Román Miklós és Román Ernő, műépítészek

Első átalakítás ideje: 1928 november

Tervező: Román Miklós és Román Ernő, műépítészek

Átalakítás célja: emeletráépítés (II. emelet északi rész)

Második átalakítás ideje: Terv: 1998-2000

Tervező: Rimely-Zajác Épitész Stúdió

Átalakítás célja: rekonstrukció

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

Az eredeti épület minden tekintetben egyedülálló értéket képviselt úgy stílusában, mint kialakításában. Az alig 15-20 éve végzett átalakítások ugyanakkor minden tekintetben rengeteget rontottak az épület megjelenésén. A meglévő eredeti tervrajzok és fotók alapján kívánatosnak tartanánk a teljes rekonstrukciót.

6. épület

Urológia, Fül Orr Gégészeti Klinika (építések: Bródy Adél Gyermekkorház)

Eredeti épülettömb: kb. 58,8 x 27,2 méter, alagsor + fszt + 1 emelet

Építés ideje: 1897

Tervező: Freund Vilmos

Első átalakítás ideje: 1936 (Tervek: 1936 szeptemberéből)

Tervezők: Róth Zsigmond és Freund Tibor. okl. építésmérnökök

Átalakítás célja: kisebb belső átalakítások, felvonó telepítés a délkeleti hónaljba.

Második átalakítás ideje: 1940 (Terválírás: 1940 július 1.)

Tervező: Somogyi György, műépítész

Átalakítás célja: felvonó telepítés a északkeleti hónaljba, ugyanitt összekötő folyosó nyitása a 9. sz épület - „Bródyfiók” - felé. Megvan a tervhez tartozó helyszínrajz is.

Harmadik átalakítás ideje: Terv: 1998.

Tervező: Rimely-Zajác Épitész Stúdió

Átalakítás célja: műtő átépítés tervei, tetőtérbeépítés az oldalszárnyakban

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

Javasoljuk az épület belső udvari középrizalitja előtt megmaradt fedett-nyitott átjáró bontását az épület hónaljaiba utólag beépített földszintes toldalékokkal együtt. Hasonlóképpen javasoljuk elbontani az épületet a 4. épülettel összekötő többszintes folyosót, valamint a folyosó előtti 13. sz-ú földszintes felvételi épülettömböt.

Megfontolásra érdemesnek ítéljük az épület északkeleti homlokzatának középtengelyében korábban meglévő emeleti terasz helyreállítását.

Az ismeretlen időben (de mindenképpen a 60-as évek után) készített, az eredeti téglarchitektúrát visszaadni kívánó 2. emeleti ráépítés építészeti arculatának felülvizsgálata, esetleges módosítása javíthatja az épület megjelenését.

7. épület

Közgazdasági-, Műszaki Főosztály, Kazánház

Feltehetően eredetileg is: gazdasági épület (átalakítást említ az 1928-as terv)

Eredeti épülettömb: 7. épület kb. 20,8 x 11 méter, fszt + 2 emeletes tömbje

Építés ideje: 1897? (A 6-7. épületek tengelyét fedett-nyitott folyosó kötötte össze)

Első átalakítás ideje: 1928 (Terv: 1928 április)

Tervező: Kiss Géza, műépítész. Csatolja a 7/a-7/b tömböket

Átalakítás célja: a két kórház fúzionálása után a gazdasági funkciók bővítése (konyha, kazánház, gépterem). Az átalakítás nagy mértékű bővítéssel járt együtt.

Második átalakítás ideje: Terv: 1996

Tervező: Rimely-Zajác Építész Stúdió

Átalakítás célja: Központi Gyógyszertár tervei.

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

A Bródy Adél kórház korábbi gazdasági épületét a mellett lévő Pesti Izraelita Kórház elrendezését követve - annak mintájára - a főépülettel szemben telepítették. Az épület a többinél jóval kisebb területével, valamint karcsúbb arányaival (Fszt+2 emelet, míg a többi épület alagsor+Fszt +1 emeletes) eredetileg is „kilógott” épített környezetéből. Az idők során összevont kórházegységek gazdasági funkcióinak „csokorba fogása” az épület körül továbbjárnó beépítéseket eredményezett, melyeknek fenntartása ma már sem functionális, sem pedig esztétikai szempontból nem indokolt.

Mindezek figyelembevételével úgy az eredeti, mint a későbbi toldaléképületek (7/a-7/b) bontását elképzelhetőnek tartjuk.

8. épület

Központi Laboratórium

Eredeti épülettömb: kb. 17 x 18,5 méter; fszt + 1emelet

Építés ideje: 1928 november

Tervező: Kiss Géza, műépítész

Első átalakítás ideje: 1936?

Tervező: Róth Zsigmond okl. építészmérnök

Átalakítás célja: az északnyugati földszintes részen emeletráépítés, valamint belső átalakítások

Második átalakítás ideje: Terv: 1982.05.25.

Tervező: OVI-DOR. Pusztai László

Átalakítás célja: téreleemes laboratórium telepítése a 8 és a korábbi 8/a között.

Második átalakítás ideje: Terv: 1997. 01.

Tervező: Somogyi Gábor

Átalakítás célja: új laboratóriumi szárny (izotóp labor irodák) a korábbi 8/a és a téreleemes kiegészítés elbontása után. Számozás marad a 8/a.

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

A Bródy Adél kórház délnyugati sarkába telepített laboratórium-épület jelentősebb értéket nem képvisel, bontását elképzelhetőnek tartjuk.

9. épület

Haemathológia (korábban: „Bródyfiók” - felvételi épület)

Eredeti épülettömb: kb. 27,4 x 28,9 méter; fszt (+légtér a zsinagóga fölött)

Építés ideje: 1897 után

Tervező: ?

Funkció: Csecsemőosztály, műtő, kórházi zsinagóga.

Első átalakítás ideje: 1940 (két fázisban: átalakítási és módosított átalakítási tervek)

Tervező: Somogyi György, műépítész (változó laccímmel!)

Átalakítás célja: előlépcsők elbontása, nagy méretű helyiségek felosztása, komfortosítás, déli oldali nyúlványok között a beépítés folytatása.

Második átalakítás ideje: Terv: 1978.03.

Tervező: „Ybl Miklós“ Tervező Kisépítési Szövetkezet

Átalakítás célja: oromfal bontás, lapostető készítés, emeletráépítés, belső átalakítások valamint a déli oldali nyúlványok között a beépítés teljessé tétele. A zsinagóga funkció végleg eltűnik.

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

A Bródy Adél kórház területét északkeletről határoló földszintes épület - egykori zsinagóga terével - az egyik legjelentősebb emléke a kórház életének. Eredeti formában való rekonstrukcióját mindenképpen kívánatosnak tartjuk. (Az ehhez szükséges eredeti tervek és fotók rendelkezésre állnak!)

Ennek érdekében célszerű lenne a késői hozzáépítéseket (a hosszoldalak mellett végigfutó „rámpaszerű“ teraszok, valamint az udvari szárnyak közötti beépítések) elbontani, a lapostetős kialakítás helyett pedig az eredeti - pártafalak mögött indított - félnyeregtereteket helyreállítani.

10. épület

Szülészeti és Nőgyógyászati (Weiss Alice Gyermekágyas Otthon)

Eredeti épülettömb: alagsor+fszt+1 emelet+tetőter

Építés ideje: 1910

Tervező: Quittner Zsigmond

Első átalakítás ideje: 1949-51

Tervező: Hajos Alfréd, okl. építészmérnök

Átalakítás célja: nagymértékű bővítés, szülészeti-nőgyógyászati funkcióval.

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

A Weiss Alice Gyermekágyas Otthon eredeti formában ma már nem állítható helyre. Szükségesnek látjuk ugyanakkor a Hajos Alfréd-féle átalakítások néhány kisebb homlokzati anomáliájának korrigálását, valamint az átalakítás után keletkezett, az épület délkeleti oldala mellé telepített földszintes toldalék elbontását.

11. épület

Lakóépület, majd könyvtár

Eredeti épülettömb: alagsor+fszt+1 emelet+tetőter

Építés ideje: 1936 előtt

Tervező: Böhm Henrik

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

A Weiss Alice Gyermekágyas Otthon mellé telepített könyvtár-épület jelentősebb értéket nem képvisel, bontását elképzelhetőnek tartjuk.

14. épület

Halottasház (Pesti Izraelita Hitközség Kórháza)

Eredeti épülettömb: kb. 16,8 x 15,3 méter; fszt

Építés ideje: 1888 (Engedély: Fővárosi Közmunkák Tanácsának Műszaki Osztálya 1888 március 20.)

Első átalakítás ideje: Terv aláírás: 1943 május 2.
Tervező: Görög Rudolf okl. mérnök
Átalakítás utáni funkció: Röntgen-épület
Az átalakítás a nyugati oldalon bővítéssel járt együtt.

Második átalakítás ideje: 1962 és 1967. Terv aláírás: 1961 február
Tervező: É.M. Középülettervező Vállalat
Átalakítás célja: az 1961-es helyszírajz megfogalmazásában: „átalakításra kerülő röntgen épület - Kórbonctani Intézet” 1967-ben: izotóp laboratórium átalakítása.

Harmadik átalakítás ideje: Terv: 1982, 1988.04 és 1997. 01.
Tervező: Somogyi Gábor
Átalakítás célja: Belső átalakítások (boncterem, hullahűtő), valamint új Tyler-kamra építése a keleti telekhatáron.

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

Az eredetileg halottasházként működő, a 60-as évektől számos átalakításon keresztülment földszintes épületrész ma már értéket nem képvisel, bontását kívánatosnak tartjuk.

15. épület

Halottasház (Bródy Adél Gyermekkorház)
Eredeti épülettömb: kb. 16,5 x 12,8 méter; fszt
Építés ideje: 1897?
Tervező: Freund Vilmos?

Első átalakítás ideje: Terv aláírás: 1950 november 30.
Tervező: Hajos Alfréd, okl. építészmérnök
Átalakítás célja: belső átalakítások

Második átalakítás ideje: Terv aláírás: 1957 március 21.
Tervező: ?
Átalakítás célja: gépészeti és elektromos korszerűsítés

Harmadik átalakítás ideje: 1963 (Terv: 1963.04.22.)
Tervező: ÉM. 42. sz. Állami Építőipari Vállalat Tervező Részlege
Átalakítás célja: átalakítás családorvosi tanszéki épületté. (a félköríves „boncterem” üvegszerkezetes fedését ekkor még meghagyták!)

Negyedik átalakítás ideje: Terv: 1997?
Tervező: Somogyi Gábor
Átalakítás célja: ?

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

Az eredetileg halottasházként működő, a 50-es évektől számos átalakításon keresztülment földszintes épületrész ma már értéket nem képvisel, bontását kívánatosnak tartjuk.

A történeti kórházegyüttes területén található egyéb épületek:

2/a. épület

Szív- és érsebészeti műtőtömb
Építés ideje: 1990

Tervező: Tomay Tamás, Varga Levente

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

A 2. és 3.sz épületek eredeti tér-, és tömegarányainak helyreállítása a terület rehabilitációjának egyik legmeghatározóbb eleme lehet, ezért az utólagos épület bontását kívánatosnak tartjuk.

4/a. épület

Sebészeti műtőtömb

Építés ideje: 1980

Tervező: Mináry Olga

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

A 4.sz épület eredeti tér-, és tömegarányainak helyreállítása a terület rehabilitációjának egyik legmeghatározóbb eleme lehet, ezért az utólagos épület bontását kívánatosnak tartjuk.

8/a. épület

Központi Laboratóriumhoz 1997-ben csatolt szárny. Lásd: a 8. épület tárgyalásánál.

12. épület

Raktárak, ABC, Iktató

Kb. 16,4 x 10,6 méteres földszintes épület

Építés ideje: 1958 (Terv: 1958 szeptember)

Tervező: ÉM. 42. sz. Állami Építőipari Vállalat Tervező Részlege

Első átalakítás ideje: 1963 augusztus

Tervező: É.M. Középülettervező Vállalat

Átalakítás utáni funkció: raktárak

Második átalakítás ideje: 1970

Tervező: ?

Átalakítás utáni funkció: raktárak + asztalos műhely + központi aggregátor

Harmadik átalakítás ideje: 1997

Tervező: ?

Átalakítás utáni funkció: sokszorosító, nyomda

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

Az épület értéket nem képvisel, bontását kívánatosnak tartjuk.

13. épület

Átjáró, betegfelvétel az alagsori szinten

Kb. 31,4 x 19,7 méter - alagsor + 17,6 x 5,7 méter - fszt+emelet.

Tervező: É.M. Középülettervező Vállalat

Építés ideje: terv: 1957. február 22.

Létesítés célja: új betegfelvételi épületszárny az alagsori szinten, új összekötő szárny alagsor-földszint-I.emeleti szinteken, új gépkocsi lehajtó (mentők) a Szabolcs utca felől.

Értékelés örökségvédelmi szempontok alapján:

A 4., ill. 6. számú épületek között telepített földszintes épületrész értéket nem képvisel, bontását kívánatosnak tartjuk.

További adatok és értékvizsgálatok:

Az alábbi épületek örökségvédelmi szempontból értéket nem képviselnek, elbontásukat mindenképpen kívánatosnak tartjuk.

(Az itt adott felsorolásban a sorrendet az építési idő, valamint az alkalmazott szerkezetek fajtája szerint határoztuk meg.)

Tégla- és/vagy beton szerkezetű épületek:

69. épület

szolgálati lakás - téглаépület

Építés ideje: 1889

68. épület

széntároló - téглаépület

Építés ideje: 1889

56-57. épület

szolgálati lakások - téглаépületek

Építés ideje: ?

60-63. épületek

raktárak, tárolók - téглаépületek

Építés ideje: ?

20. épület

Gazdasági Igazgatóság - vasbetonvázaz épület

Építés ideje: 1968

21. épület

Nővérszálló - vasbetonvázaz épület

Építés ideje: 1973

Előcsarnokában Végvári Gyula kerámiája értéket képvisel

22. épület

gázfogadó - vegyes szerkezetű épület

Építés ideje: 1979

49. épület

Oktatási épület - vasbetonvázaz épület

Építés ideje: 1980

Tervezte: Vukovich Miklós

50. épület

árusító pavilon - téглаépület

Építés ideje: 1987

54. épület

porta - téглаépület

Építés ideje: 1990

53. épület

Élelmezési épület - vasbetonvázaz épület

Építés ideje: 1992

Tervezte: Varga Levente, Burits Oktávián

51. épület

Központi Raktár - vasbetonvázaz épület

Építés ideje: ?

Tervezte: Vukovich Miklós

23. épület

elektromos központ, trafó - vegyes szerkezetű épület

Építés ideje: ?

31. és 64. épület

transzformátor ház - vegyes szerkezetű épület

Építés ideje: ?

58. épület

raktár - téglapépület, északi sarkánál fémvázaz fészerez

Építés ideje: ?

B jelű épületek

óvóhely lejáratok a 32-es épületek mellett - vasbeton szerkezetű épületek

Fabarakkok, fémvázaz épületek (fészerek) mobil konténerek:

A területen található egyéb szerkezetek - fabarakkok, fémvázaz épületek (fészerek) mobil konténerek, félig már elbontott vékony szerkezetek - felsorolása építési idő nélkül:

Fabarakkok: **24, 25, 27, 28, 29** (félig már elbontva), **32/1, 32/2, 32/3, 32/4, 34**

Fémvázaz épületek (fészerek): **33**, (+**58** sarka előtt fészerez)

Mobil konténerek: **40**

1/h. területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében:

2007. augusztus 1-vel az Országos Gyógyintézeti Központ (OGYK) egyesült a Központi Honvéd Kórházzal és a MÁV Kórház és Belügyminisztérium Központi Kórházával s így kialakult az Állami Egészségügyi Központ. Ennek következtében az OGYK területén lévő összes épületet kiürítették, az ingatlanokat átadták a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt.-nek.

2012-ben a 3-as számú épületben hajléktalangondozó központ nyílt, melyhez bizonyos mértékű belső felújításokat végeztek. A megújult épületben 50 ágyas krónikus belgyógyászati és 23 ágyas ápolási osztály, valamint 20 ágyas lábadozórészleg kapott helyet, és ott működik

a hajléktalanok háziiorvosi ellátását biztosító centrum. Külön részleget alakítottak ki az idős hajléktalanoknak is. A 173 helyiségből álló épületet a fővárosi önkormányzat határozatlan időre bérli a Magyar Nemzeti Vagyonkezelőtől. A központ a Vágány utca felől nyílik, az egykori kórházkomplexum belső kertje felé körben kerítéssel lehatárolták a használatba vett területet.

A tervezési terület keleti végén található nagyon rossz állapotban lévő szolgálati lakások még működnek (56-os, 57-es és 69-es épületek). Ezeken kívül csak a az 54-es számú portaépület van használatban.

A kiürítés épületállományra vonatkozó problémái megegyeznek a funkciójukat veszített, felhagyott épületek általános problémáival: a használat megszüntével, a gépészeti rendszerek kiiktatásával az épületszerkezetek állapota viszonylag gyorsan romlani kezd. A szellőztetés és fűtés hiánya az arra érzékeny helyeken páralecsapódásokat, majd penészesedést, a külső oldalon látható sófeldúsulást okoz. A héjalások karbantartásának hiánya miatt a fedélszerkezetek, szigetelések károsodnak és beázások jelentkeznek, mely könnyen vezet a faanyagok gombásodásának megindulásához.

A kulturális örökség összefüggésrendszere jelen esetben némiképp sajátos. Nincs a területen egyetlen épület sem, mely műemléki, vagy helyi védettséget élvezne, városképi jelentőséggel sem bír a terület. Ilyen megközelítésben tehát az épületek funkcióvesztése, és az abból fakadó értékcsökkenés irreleváns.

Ugyanakkor a 19.század végén, 20.század elején épült épületek építészeti és történeti értékkel mindenképpen bírnak annak dacára, hogy rengeteg átépítésen, bővítésen estek át a későbbi évtizedekben, melyek helyenként riasztóan megváltoztatták az eredeti tömeget, belső tereket és architektúrát.

Az épületegyüttes építészeti értékét a 19.század végi téglarchitektúrák, pavilonos rendszerű magyarországi kórházak sorába való illeszkedés adja.

A Hauszmann Alajos tervei alapján emelt Szent István Kórház 1880-85 között épült fel az Üllői út mellett. Ez volt ország első kórháza, amely a legkorszerűbbnek tartott járványügyi elvek alapján, egymástól különálló épületekben helyezte el a különböző osztályokat, kényelmesebb munkakörülményeket biztosítva az orvosoknak, egészségesebb környezetet a betegeknek, hiszen az épületek közötti tágas tereket parkosítani lehetett. Ez az ún. pavilonos elrendezés évtizedekig meghatározóvá vált a hazai kórházépítészetben. 1894-ben nyílt meg a Szent László kórház, hasonló elvek alapján. A Kauser József tervezte Budapest Székesfőváros Új Szent János kórháza 1895–1898 között épült, melynek későbbi fejlődéstörténete szinte teljes egészében megegyezik a Pesti Izraelita Hitközség Alapítványi kórházának többlépcsős kiépülésével. De 1897-re készült el a Szent Margit kórház is, noha ez kisebb léptékű volt az előzőkhöz képest, de ugyancsak a Monarchia köztisztviselőinek szabvány stílusa szerint épült.

A kórháztechnológia modernkori elvrendszerének születését jelzik ezek a kórházak. Csaknem 100 éven át alkalmasak voltak az épületek a fejlődő egészségügyi ellátás követelményeihez való igazodásra. Az állandóságot, megbízható minőséget sugalló, noha rendkívül puritán K.u.k. homlokzatok mögött a szükséges belső átalakítások elvégezhetők voltak, látható változásokat csupán a bővítések okoztak.

Csak a legutóbbi időszakra kialakult, csúcstechnikákat felvonultató kórháztechnológia szorítja ki ezeket a nagy belső tartalékokat rejtő épületeket a „kórházpiacról”.

A történeti értékük összekapcsolódik az izraelita Hitközség történetével, a kórházat létrehozó adományozók, alapítványt tevők személyiségével, a kórházban az évtizedek során működött, gyakran európai ill. országos hírnév igazgatók és orvosok tevékenységével.

2. VÁLTOZTATÁSI SZÁNDÉKOK

2/a. településhasználati és tájhasználati változás:

A tervezési területen a tervezett funkcióváltás a kialakult településhasználatban és tájhasználatban változást nem okoz.

2/b. településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás:

Az eddigi K-EÜ-XIII (különleges, jelentős egészségügyi létesítményi terület) övezeti besorolás a tervezett funkcióváltásos beavatkozások következtében I-XIII-V, azaz vegyes beépítésű intézményterület lesz.

A kórházfunkció megszűnésével lehetővé válik az utólagos beépítések, bővítések elbontása és a figyelemreméltó történeti és építészeti értékkel bíró eredeti épületek (értékvizsgálatot és javaslatot lásd 1/g. pontnál) tömegeinek helyreállítása, ill. ezeknél bizonyos bővítések (pl.emeletráépítés) korrekciója.

A megmaradó történeti épületállomány új funkciója igazodjon az épületek építészeti adottságaihoz: pl.oktatási létesítmény, egyetemi campus, művelődési létesítmény, iroda, stb. Revitalizációjuk során - éppen az energetikai követelményrendszer kielégíthetősége érdekében - célszerűnek látszik a helyi védett épületekre vonatkozó előírások alkalmazása,.

Ugyanakkor a többi területrészen lehetővé válik új intézmények, ill. új intézményi épületek létrehozása a beépítési koncepció szerint, a vonatkozó beépítési előírások mértékéig.

2/c. infrastruktúrális változás:

A megváltozó övezeti besorolás és területhasználat következtében az infrastruktúra átalakítása, fejlesztése elkerülhetetlen:

- vízgazdálkodás: vízellátás, csatornázás
- energiaellátás: villamos-energia
- távközlés

és a közlekedés:

- úthálózat, parkolóterület

Ezek részletezésével a Szakági hatástanulmányok és koncepciók foglalkoznak.

2/d. népesség, életmód, társadalom, kultúra változása:

A funkcióváltás javasolt, ill. kívánatos célterülete az eddigi szociális hasznosítás helyett a kulturális célú felhasználás. A terület meglévő és megtartandó épített örökségénél az arculat megőrzésével történő érték-kibontakoztatás, majd az ily módon rehabilitált épületek kulturális szellemi tartalmakkal való megtöltése a terület és kerületrész hosszútávú megújulásának záloga.

A történeti épületek környezetén kívüli terület egy részén a tervezett új beépítés kapcsolódik a Múzeumi Negyed fejlesztési programjához. A létesítendő Országos Múzeumi Raktározási és Restaurálási Központ kiszolgáltatná Múzeumi Negyed intézményeit és a Szépművészeti Múzeumot.

3. HATÁSELEMZÉS

3/a. történeti településhálózati következmények:

A terület fejlődése során a meghatározó elemek egy része eltűnt: a Szabolcs utca és Vágány utca közötti keresztutcák közül az Aba utca, a Bókay-tér és az Arasz utca a kórházterület növekedésével és a Kertészet zsugorodásával, majd megszűnésével funkciójukat veszítették és beintegrálódtak a kórház telkébe.

Ezt mindenképpen értékvesztésnek tekinthetjük, mert ily módon a Dózsa György út és Hun utca közötti hatalmas terület végtelen hosszú kerítéssel körbevett, léptéktelen tömbbé vált.

A tervezett funkcióváltás lehetőséget teremt arra, hogy az új beépítésekkel a történeti tagolás - vizuálisan vagy tényleges módon - visszaálljon.

3/b. természeti, táji hatások:

A területen jelentős faállomány található, melyek megvédése ill. a zöldfelületi rendszer intenzitásának növelése alapvető feladat, melynek elemzésével a szabályozási terv szakági munkarészei foglalkoznak.

3/c. a településképfeltárulásának változása:

Ebben az esetben csak a meglévő értékes történeti épületcsoport helybeni feltárulásának, láthatóságának vizsgálata értelmezhető.

A *Dózsa György út* a fővárosi városkép szempontjából kiemelt útvonal, mely egyben kiemelt kerületi közterület. A tervezési terület déli, rövid oldala, ezen belül a történeti épületek közül az 1-es számú főépület véghomlokzata, valamint a 2-es számú egykori Sebészeti pavilon külső homlokzata néz a *Dózsa György útra*. A régi pavilonépületek közül a 2-es számú az egyetlen, melyre nem építettek új emeletet, ebben őrződött meg legjobban az eredeti utcakép: a finom plasztikájú magas térdfal, a főpárkány és a magastető hajlásszöge. Mindez igaz annak dacára, hogy a sok bővítés miatt az épület rizalitokkal hangsúlyozott tömegrészei súlyos torzulásokat szenvedtek. Ezeknek a toldalékoknak bontását javasoljuk. Az 1-es számú épülethez ezen a véghomlokzaton földszintes toldalékokat ragasztottak. Az 50-es számú épület toldalék (árusító pavilon) a tömör kerítésfalba építve az utca felé is működik: tisztul, funkcionalista megoldás, bontása mindenképpen javasolt. A 31-es számú épület trafóház, mely nyilván szükségmegoldásként került erre a helyre. Bontása szükséges.

A fent leírt bontások után az épületek elszakadnak a kerítéstől, és helyreáll az eredeti koncepció szerint az intenzív zöldterületben megjelenő téglarchitektúras, tagolt tömegű pavilonok képe.

A *Szabolcs utca* felőli oldalon a történeti állapothoz képest a legfájdalmasabb veszteség a főbejárati épület kétoldali rámpás felhajtós, lépcsősoros, előtetős bejáratának egykori megszüntetése, és az 1-es – 4-es – 6-os számú épületek többszintes, építészeti erősen bírálható, zavaros tömegű és homlokzati architektúrájú folyosókkal való összekötése. Mindezt megtétele az új földszintes toldalékban kialakított igénytelen bejárat. Ezen a hosszú utcaszakaszon a korábbi laza, áttekinthető, szabadonálló épülettömegekből álló utcakép zárt sorúvá vált. Az utólagos toldalékok bontása feltétlenül szükséges a terület beépítési jellegét karakteresen meghatározó pavilonrendszer helyreállítása miatt. Javasoljuk az eredeti főbejárat rekonstrukcióját.

Az utca további részén gyakorlatilag nincs épületekkel határolt utcakép, leszámítva a 10-es és 11-es számú épületeket. A 6-os és 10-es épület közötti terület (volt Bókay-tér) intenzív

zöldfelületén több értékes fa található. Történetileg is igazolható tehát, hogy ezen a szakaszon nem készül új beépítés.

A *Vágány utca* felőli oldal speciális helyzetű abból a szempontból, hogy az utca túloldalán a vasútvonal húzódik, és a gyalogosforgalom jelenleg csak a terület két végén egy-egy rövid szakaszon működik: az 5-ös számú épületig (egykori Kaszab Poliklinika), a másik végén pedig az 54-es számú portaépületig – de ennek forgalma elhanyagolható.

A terület ÉK-i felének tervezett beépítésével valóságos térfal és utcakép keletkezik ezen az oldalon is, így ennek feltárulása a jövőben jelentőséggel bír. Az új utcakép egyik eleme a Szabolcs utcai sarokrészhez közel létesítendő épület, mely az egykori, még a 20.században elbontott gazdasági épület helyén épülne. Ennek célja az, hogy a kórház legelső területbeépítési koncepciójának tengelyrendszerei helyreállíthatók legyenek, miáltal értelmet nyer a 2-es és 3-as pavilonok elhelyezkedése, a belső közlekedési utak és épületbejáratok egykor jól kitalált rendszere.

A következő elem a 5-ös számú épület, mely egy rendkívül kvalitásos 20.század elejei épület volt, amíg a homlokzat sematizálásával megfosztották minden egyediségétől. A terület revitalizációjának egyik legfontosabb eleme a homlokzatok rekonstrukciója.

Az épület mellett indulna az egykori Bókay-tér túlsó széléig tartóan a tervezett Országos Múzeumi Raktározási és Restaurálási Központ térszín alatti és térszín feletti épületegyüttese. A térszín fölötti beépítés szigorú, geometrikus tömbjei átlátást biztosítanak a mögötte lévő parkterületre.

Településrendezési szempontok alapján a terület északi részén – a volt Városliget patak vonalától északra – két lehetőséget javasol a terv, lényegében hasonló szabályozási keretek között. A két funkciócsoport lényegében hasonló követelményeket támaszt a területtel szemben.

„A” változat: a volt kórházi épületek új funkcióihoz (kutatás, oktatás, képzés stb.) csatlakozó funkciók telepítése javasolható. Ez elsősorban a kutatást, oktatást, képzést kiegészítő funkciók – kollégiumok, sport- és szabadidős funkciók, kutatóhelyek megvalósulását jelenti.

„B” változat: a volt kórházi épületek új funkcióitól részben vagy egészében független funkciók telepítésére is sor kerülhet. Ennek megfelelően irodák, kutatás, szállás, turizmust segítő, továbbá sport- és szabadidős funkciók stb. telepítése is lehetséges.

A várható övezetátsorolások (egészségügyiből - intézményterületté) után a terület északi felére telepített új funkciók a településkép feltárulását örökségvédelmi szempontokból nem befolyásolják.

3/d. régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának, vagy pusztulásának lehetőségei:

A tervezett új beépítés területén a szondázó régészeti kutatás és próbafeltárás megtörtént. Ennek eredményeit lásd az Előzetes régészeti dokumentációban (ERD).

A lelőhely pontos kiterjedése kérdéses, a próbakutatás során meglétét sikerült igazolni, azonban a terület adottságai miatt a pontos kiterjedését nem. A volt Szabolcs utcai kórház építése és a közművek kialakítása során a lelőhely feltehetően részben megsemmisült. A jelenleg tervezett beruházás nagy valószínűséggel a lelőhely még létező jelenségeinek teljes megsemmisülésével jár.

“A rendelkezésünkre álló adatok alapján nem lehet számítani olyan, a Korm. R. 28. § (1) bekezdésében meghatározott, elkerülendő régészeti lelőhelyek előkerülésére, amelyek veszélyeztetik a beruházás eredeti helyszínén, vagy technológiával történő megvalósítását.”

3/e. történeti térbeli rendszerek alakulása:

A tervezési területen a fejlesztési koncepció célul tűzi ki a helyi városkarakter egyediségének megőrzését és fejlesztését.

Ennek egyik fő eleme a történeti térbeli rendszer megőrzése, ill. jelen esetben a történeti beépítéssel bíró területrészen az egykori térbeli rendszer helyreállítása. Ez a helyreállítás azonban nem ortodox purista szemlélet alapján történik, hanem az évtizedek alatt létrejött átalakítások minőségének és értékének vizsgálata, elemzése alapján, természetesen figyelembe véve az új funkció kívánalmait.

A városkarakter egyediségének fejlesztése jelen esetben nulláról induló folyamat, hiszen a tervezési terület fennmaradó beépíthető része a bontások után gyakorlatilag üres lesz.

A történeti térbeli rendszerrel kapcsolatos feladat négy fő területre koncentrálódik:

1. az egykori Pesti Izraelita Hitközség Alapítványi kórházának területén az egykori 4 főépület (1-es, 2-es, 3-as, 4-es) pavilon-jellegének helyreállítása az összekötések elbontásával, és az egykori, főbejárat épülettel szembeni elbontott gazdasági épület helyén új lezáró épület építésével a tengelyrendszerek visszaállítása. Ennek a célnak alárendelődik a majdani új funkció épületeket összekötő igénye, melyet térszín alatti kapcsolatokkal kell kielégíteni. Ugyanakkor ha szükséges, az emeletráépítések homlokzati korrekciók, a történeti műformákhoz illeszkedő újrafogalmazások végzésével megtarthatók. A történeti 14-es épület elbontható.
2. az egykori Bródy Adél Gyermekkórház területén a 6-os és 9-es épületek utólagos toldalékai elbontandók, a 9-es épületben a belső eredeti térrendszer helyreállítandó (egykori zsinagóga tere). Az egykori P.I.H kórházi területtel összekapcsolódó

tengelyrendszer helyreállítása szükséges. A történeti 15-ös és 7-es és 8-as épület elbontható.

3. az 5-ös épület homlokzatrekonstrukció, a 10-es épület homlokzathelyreállítás után megmaradnak. A történeti 11-es épület elbontható.
4. a volt Bókay-tér és az ettől ÉK-re eső volt Arasz utca az új beépítésnél a terület térszín fölötti tagolásának természetes vonalait jelöljék ki

3/f. a műemlék eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében:

A tervezési területen egyetlen védett épület sincs, sem műemléki, sem helyi védeltséget nem élvez a kórház mint együttes sem.

Ugyanakkor a magyar egészségügyben betöltött mintegy 120 éves szerepe, valamint Magyarország 19.század végi kórházépítészetében elfoglalt helye okán jelentős történeti értékkel bírnak a tervezési területnek az értékvizsgálatban részletezett épületei.

eszmei jelentőség alakulása:

A 20.század eleje óta korszakonként változó, átépülő történeti épített környezet a funkcióváltás után, a 21.században is megőrzi eredeti értékeit, kiegészülve a hely szellemiségéhez igazodó új funkciók igényének megfelelő kortárs épületekkel.

használati jelentőség alakulása:

Az egészségügyi létesítményi funkció végérvényesen megszűnik. Helyébe olyan vegyes, de alapvetően az oktatásra, kultúrára épülő intézményfunkció lép, mely egyrészt felhasználja a meglévő történeti épületeket, másrészt új beépítésekkel fejleszti a területet. Ez egyben a városrész területhasználati rendszerébe való integrálódást is jelenti, mivel megszűnik a terület zárvány-jellege.

esztétikai jelentőség alakulása:

Minden épülethelyreállítás immanens része az esztétikai érték növekedése, mert pusztán attól, hogy egy elhanyagolt, leromlott állapotú épület homlokzatai, belső terei, szerkezetei megújulnak, helyreáll a rend, újra értelmet nyer az egykori építési szándék vezérelte gondolati tartalom.

További értéknövelő tényező lehet az új hozzáadott érték. Az új beépítések a kortárs építészeti elveknek megfelelő tömeg- és homlokzatformálása karakteres különbséget mutat a történeti beépítéshez képest. A régi és új párbeszédéből fakadó feszültség az idő- és térbeli feltáródást izgalmas, érdekes élménnyé teszi mind a vizualitás, mind az intellektus szintjén.

3/g. a műemlék megújulásának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei:

A terület Dózsa György út felőli végén meghatározó a meglévő épített örökség, melynek megőrzése érdekében már akár az új funkció meghatározásakor is el kell tekinteni a pusztai beruházói szemlélettől. A fenntarthatóság gazdasági esélyét a kulturális életbe való bekapcsolódás adhatja meg. Támogatások célrendszerbe építésével ugyanakkor vonzóvá tehető a történeti épületek felújítása, mely alapvető eleme az egyedi városkarakter megőrzésének.

Az új beépítésbe tervezett Országos Múzeumi Raktározási és Restaurálási Központnak minden esélye megvan a fenntarthatóságra, hiszen a Városligetbe tervezett Múzeumi Negyed háttérintézményeként működve nem közvetlenül ugyan, de kapcsolódik a kulturális élethez, és azon keresztül a turizmushoz.

Az északi részen majdan elkészülő beépítések kapcsolódnak a Szabolcs utcai funkcióhoz. A kulturális élethez való kapcsolódással az erre a területre telepített funkciók is hozzájárulnak a fejlesztéshez, és így módon az egész együttes fenntarthatóságának gazdasági esélye adottá válik.

3/h. településkarakter változásának hatásai:

A történeti beépítésű területen nem várható változás a településkarakterben, ugyanakkor a csatlakozó új beépítésű területrészen magas színvonalú, egyedi karakterű fejlesztések szükségesek. A meglévő zöldfelületek revitalizációja fontos eleme a területrész karakterének.

3/i. környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései:

A környezeti terhelés részben a funkcióváltás, részben az új beépítések miatti forgalomnövekedési, közlekedési többlet. Ezt a kérdéskört a szabályozási terv szakági munkarészei részletezik.

A közlekedésből származó terhelés növekedésének hatása a terület történeti épületeinek műszaki állapotára csak csekély mértékben van, mivel a Dózsa György út és a Vágány utca régóta nagy forgalmat bonyolít le, melynek következtében a hagyományos szerkezetű épületeknél már stabilizálódtak az alakváltozások.

A környezeti terhelés növekedésének kategóriájába sorolhatjuk az épületek hőszigetelésére vonatkozó szigorodó energetikai szabványokat. A terület történeti épületei esetében a helyi védettséggel rendelkező épületekre vonatkozó előírásokat kell betartani.

3/j. folyamatok iránya, visszafordíthatósága:

A tervezési területen az új funkciók kijelölése szab irányt a fejlesztéseknek. A történeti épületeknél az értékek megőrzése és állaguk javítása a cél.

3/k. kárenyhítés lehetősége, költsége, ellentételezésének lehetőségei:

Átgondolt tervezési, finanszírozási, ellenőrzési és támogatási rendszerek beépítésével a terület történeti és keletkező új épületeinek minősége hosszútávon fenntarthatóvá válik.

A régészetre vonatkozó örökségvédelmi hatáscsökkentő intézkedések leírását lásd Előzetes régészeti dokumentációban.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

125 évvel ezelőtt a Pest városának közelében fekvő terület szántóival, kertjeivel csak a természeti, táji adottságokhoz alkalmazkodott, majd a város egyre gyorsuló ütemben körbenötte, bekebelezte, végérvényesen megváltoztatva használatát. 1889-ben készültek el a Pesti Izraelita Hitközség Alapítványi Közkórházának első épületei, és az 1920-as évek közepére elkészült a későbbi Szabolcs utcai kórház (legutóbbi nevén Országos Gyógyintézeti Központ) összes, ma történetinek nevezett épülete. A Dózsa György úttól a Hun utcáig húzódó terület többi – bár idővel egyre csökkenő alapterületű – részén az 1970-es évekig a Fővárosi Kertészet működött, majd a kórház égisze alatta a két terület egyesült, és több ütemben különféle kiszolgáló épületeket építettek a korábbi kertészeti területen.

2007. augusztus 1-vel a Központi Honvéd Kórház, MÁV Kórház és Belügyminisztérium Központi Kórházával egyesült, kialakult az Állami Egészségügyi Központ, mely betegellátási, oktatási és tudományos szempontból is magába foglalja a korábbi „Szabolcs Utcai Kórház” szellemi örökségét és európai szintű betegellátási hagyományait.

Az épületegyüttes azóta üresen áll. 2012-ben a felújított 3-as épületben hajléktalangondozó központot adtak át.

A terület új funkciójának kijelölésénél a kiindulópontot az jelentette, hogy a városligeti Múzeumi Negyed koncepcióhoz csatlakozva itt tervezik elhelyezni az Országos Múzeumi Raktározási és Restaurálási Központot. A kulturális intézményrendszerbe való becsatlakozás ilymódon maga után vonja a teljes tervezési terület funkcióinak átgondolását. Az eddigi K-EÜ-XIII (különleges, jelentős egészségügyi létesítményi terület) övezeti besorolás így I-XIII-V, azaz vegyes beépítésű intézményterület lesz. A várható övezetátsorolások

(egészségügyiből - intézményterületté) után a terület északi felére telepített új funkciók a településkép feltárulását örökségvédelmi szempontokból nem befolyásolják.

A terület meglévő és megtartandó épített örökségénél a funkcióváltás javasolt, ill. kívánatos célterülete az eddigi szociális hasznosítás helyett a kulturális célú felhasználás (pl. oktatási létesítmény, egyetemi campus, művelődési létesítmény, stb.) Az arculat megőrzésével történő érték-kibontakoztatás, majd az ily módon rehabilitált épületek kulturális szellemi tartalmakkal való megtöltése a terület és kerületrész hosszútávú megújulásának záloga.

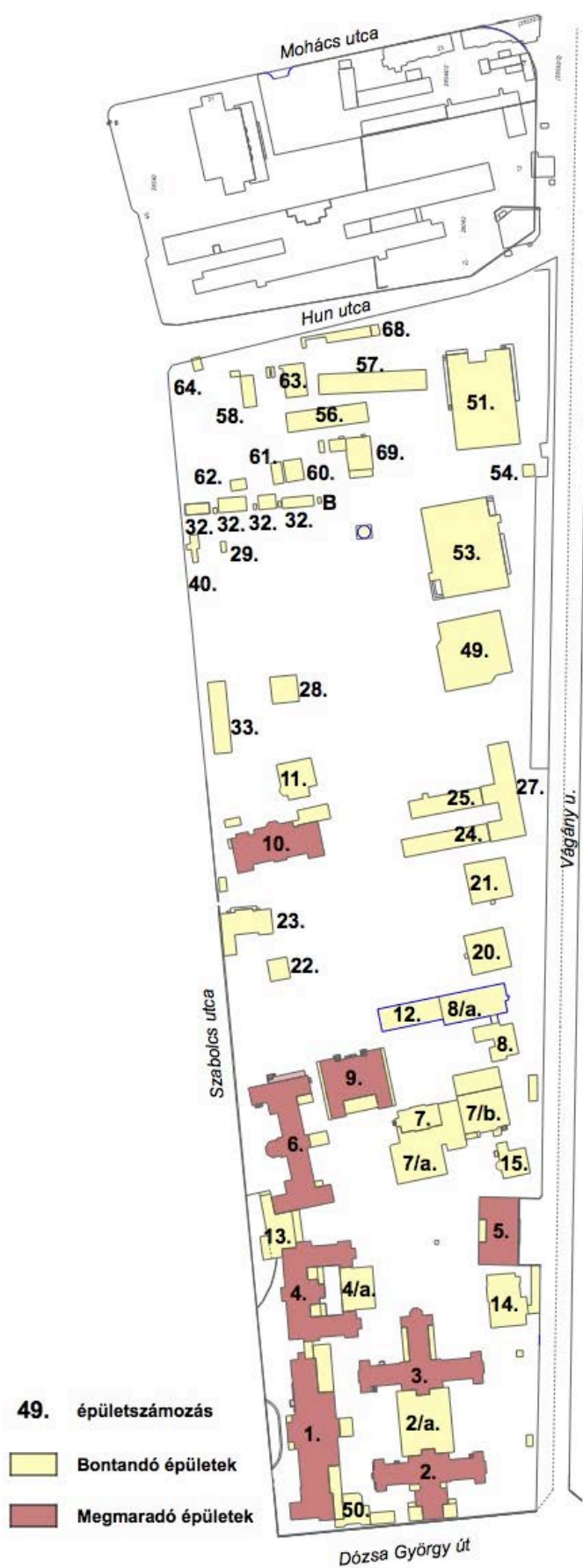
A tervezési területen egyetlen védett épület sincs, sem műemléki, sem helyi védettséget nem élvez a kórház mint együttes sem.

Ugyanakkor a magyar egészségügyben betöltött mintegy 120 éves szerepe, valamint Magyarország 19. század végi kórházépítészetében elfoglalt helye okán jelentős történeti értékkel bírnak a tervezési területnek az értékvizsgálatban részletezett épületei. A vizsgálat alapján kijelölhetők az elbontható épületek, épületrészek, és megfogalmazhatók a helyreállítással kapcsolatos javaslatok városépítészeti-, építészeti-, kertépítészeti szempontból.

A teljes terület megújulásának és fenntarthatóságának gazdasági esélyét a kulturális életbe való bekapcsolódás adhatja meg. Átgondolt tervezési, finanszírozási, ellenőrzési és támogatási rendszerek beépítésével a terület történeti és keletkező új épületeinek minősége hosszútávon fenntarthatóvá válik.

Támogatások célrendszerbe építésével vonzóvá tehető a történeti épületek felújítása is, mely alapvető eleme az egyedi városkarakter megőrzésének.

1.sz. Melléklet

ELŐZETES RÉGÉSZETI DOKUMENTÁCIÓ

MÚZEUMI FEJLESZTÉS, BUDAPEST XIII.KER. SZABOLCS UTCA (VOLT SZABOLCS UTCAI KÓRHÁZ)

***FAVOR
INGATLANKEZELŐ ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT.***

megrendelésére

készítette:

A

A

bevonásával

2014

1. Az Előzetes régészeti dokumentáció tárgya, elkészítésének célja

Az Előzetes régészeti dokumentáció FAVOR INGATLANKEZELŐ ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT. Megrendelésére (a továbbiakban Megrendelő) készült, a Magyar Nemzeti Múzeum és a Budapesti Történeti Múzeum együttműködésében.

A *Múzeumi fejlesztés, Budapest XIII.ker. Szabolcs utca Beruházás*, a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban Kötv.) 7.§ (31) bekezdés alapján nagyberuházásnak minősül, ezért a Kötv. 20/A. § (1) alapján nagyberuházás, valamint a kisajátításról szóló törvény szerinti közérdekű cél megvalósítása esetén Előzetes régészeti dokumentációt kell készíteni (a továbbiakban ERD); amelyet – a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 393/2012. (XII. 20.) Kormányrendelet (a továbbiakban: Korm. R.) 29. § (3) alapján – a földmunkával járó tevékenység engedélyezésére irányuló azon első hatósági eljárás megindítására irányuló kérelemhez kell mellékelni, amelyben az örökségvédelmi hatóság eljár, vagy szakhatóságként részt vesz.

A Korm. R. 34. §-a alapján az ERD-t próbafeltárás alkalmazásával kell végezni. A Kormányrendelet 29. § (1)-(2) bekezdés alapján az ERD-t, a Beruházóval kötött írásbeli szerződés alapján, a Magyar Nemzeti Múzeum készíti el, az illetékes megyei hatókörű városi múzeum bevonásával, az ERD elkészítésének költségét a Beruházó viseli.

A Kötv. 7. § 29. pontja szerint – figyelembe véve a Korm. R. 36. § (1) valamint a Korm. R. 28. §-ban foglaltakat – az ERD elkészítésének célja:

- valamely terület régészeti érintettségének egyértelmű tisztázására, a régészeti örökségi elemekre vonatkozó ismeretek (különösen a lelőhely jellegének, korának, kiterjedésének és intenzitásának) megszerzése és pontosítása,
- azon, a Korm. R. 28. § (1) bekezdésében meghatározott, elkerülendő régészeti lelőhelyek lehető legkorábbi és legpontosabb azonosítása, amelyek veszélyeztetik a beruházás eredeti helyszínén, vagy technológiával történő megvalósítását,
- az elvégzendő régészeti feladatellátás formájának, idő- és költségvonzatainak meghatározása, a Korm. R. 36. § (1) alapján az ERD zárodokumentumát képező *Feltérési projekttervben*.

2. Régészeti értékvizsgálat, lelőhely-diagnosztikai vizsgálatok

2.1. Az értékvizsgálat során alkalmazott módszerek

Az Előzetes régészeti dokumentáció elkészítése során adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtést, valamint a beruházás területén próbafeltárást végeztünk.

2.2. Az érintett örökségi elemek számbavétele, állapotának ismertetése

2.2.1. Adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtés

A tervezett beruházás helyszíne Budapest városában, belterületen található (Hrsz.: 28056 és 28049).

A közhiteles lelőhely-nyilvántartás, a múzeumi adattári, szakirodalmi, térképészeti kutatások során, a tervezett beruházás által érintett területen és közvetlen környezetében nincs régészeti lelőhelyre utaló adat.

- Felhasznált adattári adatok:
 - Lechner Lajos Tudásközpont Nonprofit Kft. nyilvántartása
 - Budapesti Történeti Múzeum Adattára
- Felhasznált térképészeti adatok:
 - EOVI 1:10 000 topográfiai alaptérkép,
 - Első Katonai Felmérés. CD-ROM, Arcanum kiadó, 2004.
 - Második Katonai felmérés. CD-ROM, Arcanum kiadó, 2005.
 - Pest-Buda-Óbuda beépített területének várostérképe. 1793 Situations-Plan der zweien königl. Frey-Städte Pest und Ofen samt derer Vorstädten .Neuhauser, Franz. BFL XV.16.d.241/cop9 (másolat); FSZEK a 156 959; OSZK TM 8952 (fénymásolat)
- Felhasznált szakirodalmi adatok:
 - Irás Krisztina: Budapest Történeti topográfiája. Diplomamunka. ELTE Térképtudományi Tanszék. 2003;
<http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/szakdolg/iras/full2.htm>

- Adorjánné Dr. Gyuricza Anna: Zugló Kerületi Városrendezési és Építési Szabályzatának Módosítása. VII. Örökségvédelmi hatástanulmány. Régészet. 2012. április

2.2.2. Terepbejárás

A tervezett beruházás területe jelenleg részben beépített, illetve az egykori kórház kiépítése során több lépésben építési törmelékkel feltöltött. Terepbejárással nem volt vizsgálható.

2.2.3. Próbafeltárás

A próbafeltárást a Budapesti Történeti Múzeum (továbbiakban BTM) végezte. Az eredetileg tervezett 12 db. kutatóárok közül 8 db. volt megnyitható 118,5 m² területen. A kutatóárkok a tervezett beruházási területen kerültek elhelyezésre, úgy, hogy a Megrendelő által átadott közműtérkép szerinti, jelenleg is részben üzemelő közműveket (elektromos rendszer, gázvezetékek, távfűtés, egyéb kórházi ellátó rendszerek) és a – jelenleg – nem felbontható burkolattal ellátott területeket kikerüljék, valamint a jelenleg megtartandónak jelzett növényzetet és annak a gyökerét ne sértsék. A közműtérkép a valóban megvalósult közműveket nem, illetve csak részben helyesen tartalmazta. Ennek következtében több tervezett kutatóárkot csak részben vagy egyáltalán nem, illetve részben eltolva lehetett megnyitni.

A bolygatatlan altalajt mindössze három kutatóárkban (6., 7., 12.) sikerült elérni a nagy mennyiségű – a közműtérképeken nem szereplő – közmű miatt. A 6. és 7. kutatóárkoknál 30-35 cm humuszt követően került elő a sárga, homokos altalaj. A 12. kutatóárkoknál 50 cm újkori feltöltést követően egy őskori kerámiákkal és újkori anyaggal kevert újabb, 40 cm vastag feltöltés következett, majd ez alatt a 6. és 7. kutatóárkokban már ismertetett rétegrend volt megfigyelhető.

Régészeti jelenség kizárólag a 6. kutatóárkokban került elő. Egy avar kori földbe mélyített épület részletét azonosította Szilas Gábor ásatásvezető. Az épületből kelta kerámiatöredékek is napvilágra kerültek.

A körülmények miatt rendelkezésre álló kevés kutatható terület ellenére egy avar kori településrészletet lehetett azonosítani, illetve feltételezhető őskori, minden valószínűség szerint kelta megtelepedést is a területen. A 12. kutatóárkokban előkerült feltöltésből származó őskori

kerámiatöredékeknek a területhez való kötése nem bizonyítható. Amennyiben a feltöltés anyagát a kórház területén termelték ki, akkor további őskori lelőhelyrészlettel is számolhatunk a kórház telkein.

A próbafeltárás eredményei nem igazolják az ásatásvezető több periódusra vonatkozó megállapítását (lásd a mellékelt próbafeltárás jelentését). Feltételelesen több korszakú lelőhelynek azonosíthatjuk. Különös tekintettel arra, hogy az avar kori népesség jól ismert szokása más korszakok maradványainak összegyűjtése és újrahasznosítása. Néhány kerámiatöredék egy avar korinak meghatározott épületből nem bizonyítja egyértelműen más korszak, lelőhely jelenlétét, legfeljebb az elérhetőséget az épület egykori használói számára.

A fentebb felsorolt külső körülmények miatt a lelőhely környezetében, régészeti érdekű terület (továbbiakban R.É.T.) került kijelölésre.

2.3. Az értékvizsgálat eredményének összefoglalása

A próbafeltárás eredményei alapján az alábbi régészeti lelőhelyet azonosítottuk.

Sorszám:	Név:	Nyilvántartási szám:	Azonosítás alapja
<i>1.</i>	<i>Budapest – Szabolcs utcai kórház</i>	<i>nincs</i>	<i>próbafeltárás</i>

Az azonosított régészeti lelőhely részletes szakmai adatait a mellékelt lelőhely-bejelentő adatlap, a térképmelléklet és a próbafeltárás jelentése tartalmazza.

A próbafeltárás eredményei alapján az alábbi régészeti érdekű területet azonosítottuk.

Sorszám:	Név:	Nyilvántartási szám:	Azonosítás alapja
<i>1.</i>	<i>Budapest – Szabolcs utcai kórház R.É.T.</i>	<i>nincs</i>	<i>próbafeltárás</i>

Az azonosított régészeti lelőhely részletes szakmai adatait a mellékelt lelőhely-bejelentő adatlap, a térképmelléklet és a próbafeltárás jelentése tartalmazza.

3. Változtatási szándékok ismertetése

3.1. A beavatkozás tárgya

Múzeumi fejlesztés, Budapest XIII. ker. Szabolcs utca. A beruházás keretében a térképmellékletben ábrázolt területen mélyépítést terveznek. A tervezés folyamatban van, a végleges tervek kialakítása jelenleg zajlik. A szóban ismertetett tervkonceptiók szerint akár a teljes jelzett területen két szint mélységben történő alapincézésre is sor kerülhet. A tervezési területet tartalmazó telkeken – jelen beruházás keretében – nem terveznek másutt földmunkával járó építési munkálatokat végezni.

3.2. A beavatkozás azonosítását szolgáló adatok

lásd: térképmelléklet.

3.3. A megvalósítás főbb összetevőinek elemző leírása

A beruházási területen pinceszinttel rendelkező beépítést terveznek.

4. Örökségvédelmi hatáselemzés

4.1. A tervezett beavatkozás előtti állapot, a beavatkozási folyamat és a tervezett állapot elemző értékelése

A változtatással érintett területek jelenleg a budapesti Szabolcs utcai kórház használaton kívüli területéhez tartoznak, amelynek egy részén épületek, egy részén parkosított terület és egy részén aszfaltozott parkoló található.

A jelenlegi területhasználat nem veszélyezteti a régészeti örökség elemeit.

A tervezett állapot a régészeti örökségi elemeket veszélyeztetheti, az érintett lelőhelyrészek visszafordíthatatlan és teljes pusztulásával járhat.

4.2. A tervezett beruházás várható hatásai a régészeti örökség elmeire

1. Budapest – Szabolcs utcai kórház lelőhely és Budapest – Szabolcs utcai kórház R.É.T.:

A lelőhely pontos kiterjedése kérdéses, a próbakutatás során meglétét sikerült igazolni, azonban a terület adottságai miatt a pontos kiterjedését nem.

A volt Szabolcs utcai kórház építése és a közművek kialakítása során a lelőhely feltehetően részben megsemmisült. A jelenleg tervezett beruházás nagy valószínűséggel a lelőhely még létező jelenségeinek teljes megsemmisülésével jár.

A rendelkezésünkre álló adatok alapján nem lehet számítani olyan, a Korm. R. 28. § (1) bekezdésében meghatározott, elkerülendő régészeti lelőhelyek előkerülésére, amelyek veszélyeztetik a beruházás eredeti helyszínén, vagy technológiával történő megvalósítását.

5. Örökségvédelmi hatáscsökkentő javaslatok

5.1. Jogszabályi keretek

A Kötv. 11. § alapján, a régészeti lelőhelyek általános védelem alatt állnak. A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni, a védelemre irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenni (Kötv. 10. §). A Kötv. 19. § (2) alapján, a régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el. A Kötv. 22. § (1) alapján, a régészeti lelőhelynek a beruházással kapcsolatos földmunkával érintett részén az örökségvédelmi hatóság által előírt módszerekkel megelőző régészeti feltárást kell végezni. Az örökségvédelmi intézkedésekre vonatkozó javaslatok kidolgozása során a Kötv. 22. §-ban és a Korm. R. 30. §-ban foglalt szempontokat kell figyelembe venni.

5.2. Javasolt örökségvédelmi hatáscsökkentő intézkedések

5.2.1. Régészeti lelőhelyek, régészeti érdekű területek

Az elvégzett értékvizsgálat alapján megállapítottuk, hogy a tervezett beruházás régészeti lelőhelyet (Budapest – Szabolcs utcai kórház lelőhely) érint és veszélyeztet, így a Kötv. 22. § alapján, az érintett lelőhelyrész feltárása szükséges. A régészeti érdekű területen régészeti megfigyelés szükséges. Korm. R. 30. § (2) alapján az érintett régészeti örökségi elemek feltárásának és dokumentálásának módja régészeti megfigyelés, kivéve, ha a régészeti megfigyelés során a lelőhely olyan új tulajdonságai válnak ismertté, amelyek más feltárási módszerek alkalmazását teszik szükségessé.

5.2.2. A földmunkákkal érintett, egyéb feltárási módszerekkel fel nem tárt területeken

A Korm. R. 38. § (4) alapján a kivitelezés során a földmunkákkal érintett, és egyéb feltárási módszerekkel fel nem tárt területen régészeti megfigyelést kell biztosítani.

Ennek tervezése során, mind a beruházónak (kivitelezőnek), mind a régészeti megfigyelést végző szakembernek, intézménynek fel kell készülni a földmunkák során előkerülő régészeti jelenségek szakszerű feltárására, dokumentálására. Ameddig ezek teljes körű elvégzése meg nem történik, az érintett helyszíneken a földmunkákat fel kell függeszteni.

6. Összefoglalás

A földmunkák által érintett régészeti lelőhelyeken javasolt örökségvédelmi hatáscsökkentő intézkedések

Sorszám	Név:	Nyilvántartási szám:	Javasolt intézkedés
1.	<i>Budapest – Szabolcs utcai kórház lelőhely</i>	<i>nincs</i>	<i>Teljes felületű feltárás</i>
2.	<i>Budapest – Szabolcs utcai kórház R.É.T.</i>	<i>nincs</i>	<i>Régészeti megfigyelés</i>

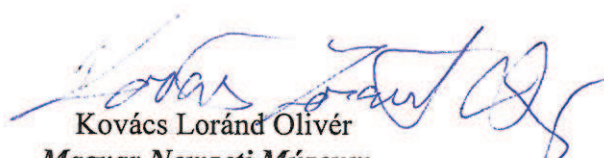
A Korm. R. 38. § (4) alapján a kivitelezés során a földmunkákkal érintett, és egyéb feltárási módszerekkel fel nem tárt területen régészeti megfigyelést kell biztosítani.

7. Nyilatkozat

Az Előzetes régészeti dokumentáció a Magyar Nemzeti Múzeum által kihirdetett szakmai követelményeknek megfelelően, az örökségvédelmi jogszabályokkal összhangban készült, a tanulmányban szereplő tervezett örökségvédelmi hatáscsökkentő megoldásokra vonatkozó javaslatok azoknak mindenben megfelelnek.

A Magyar Nemzeti Múzeum Előzetes régészeti dokumentáció készítésére, Korm. R. 29. § (1) alapján jogosult.

Budapest, 2014. január 07.

Kovács Loránd Olivér
Magyar Nemzeti Múzeum
Nemzeti Örökségvédelmi Központ

FELTÁRÁSI PROJEKTTERV

1... A Feltérési projektterv készítésének általános szempontjai

1.1.. Jogsabályi keretek

- A Korm. R. 36. § (1) szerint: a Magyar Nemzeti Múzeum feltérési projekttervet készít, ha a beruházó az Előzetes régészeti dokumentáció addig elkészült tartalma alapján a beruházás tervezett megvalósítása mellett dönt. A feltérési projektterv az Előzetes régészeti dokumentáció záródokumentuma, és tartalmazza a Kötv.-ben meghatározott szakmai javaslatot.
- A szakmai javaslatot a Kötv. 22. §, valamint a Korm. R. 28. §, 30. §, 36. §-ban foglaltak szerint kell megfogalmazni.
- A költségbecslés elkészítésénél a Korm. R. 36. § (1) alapján a régészeti megfigyelés eredményeként felmerülő megelőző feltérás eshetőségére is figyelemmel kell lenni.
- A költségbecslés elkészítésénél a régészeti lelőhely és a műemléki érték védetté nyilvánításáról, nyilvántartásáról és a régészeti feltérás részletes szabályairól szóló 80/2012. (XII. 28.) BM rendelet 11. §-ban foglaltak irányadóak.

1.2. A megelőző feltérás költség- és idővonzatának kalkulációjának szempontjai

- a feladatellátás Előzetes régészeti dokumentációban javasolt – vagy ha már rendelkezésre áll: a hatósági határozatban előírt – módszere(i);
- az egységnyi költség mértékét befolyásoló tényezők, így különösen: régészeti rétegek száma, régészeti emlékek száma, kiterjedése, leletsűrűség;
- a beruházás műszaki, kivitelezési adatai (térbeli kiterjedés, földmunkák munkaóráinak száma, stb.);
- alkalmazott egységárak (vö.: Korm. R. 41. §), vagy indokolt esetben egyedi árképzés.
- a teljes területű feltérás és a próbafeltérás költségei a kijelölt feltérási területek és az egységárak egyszerű szorzataként határozhatók meg;
- történeti városmagok területén, illetve többretegű lelőhelyek esetében rezsióradíjas kalkuláció is alkalmazható;

- a megfigyelés költségeit napidíjas elszámolásban kell meghatározni, az egységár (óradíj, vagy napidíj), illetve a megbízói adatszolgáltatás alapján kalkulált várható munkaórák, illetve munkanapok függvényében;
- az elfedés régészeti költségeit az elfedés előtt és közben végzett földmunkák régészeti megfigyelésének költségei, valamint az elfedett lelőhelyrész dokumentációs (pl. foltrajz, geodézia) költségei jelentik;
- a teljes felületű feltárás és a próbafeltárás idővonzatát a feltárandó terület kiterjedése, a régészeti lelőhely várt intenzitása, az ez alapján kalkulálható átlagos előrehaladás, illetve a rendelkezésre álló kapacitások figyelembe vételével kell meghatározni.

2. A Feltárási projektterv készítésének szempontjai a beruházás vonatkozásában

2.1. A javasolt örökségvédelmi eljárások, a régészeti értékvizsgálat és hatáselemzés alapján

2.1.1. Régészeti lelőhelyeken

A beruházás tervezett földmunkái régészeti lelőhelyet érintenek:

Sorszám	Javasolt eljárás	Érintett terület
1.	Teljes felületű feltárás	<i>Budapest – Szabolcs utcai kórház lelőhely</i>

2.1.2. A régészeti érdekű területen és a földmunkákkal érintett, egyéb feltárási módszerekkel fel nem tárt területeken

A Korm. R. 38. § (4) alapján a kivitelezés során a földmunkákkal érintett, és egyéb feltárási módszerekkel fel nem tárt területen régészeti megfigyelést kell biztosítani.

2.2. Műszaki, kivitelezési adatok

Nem ismertek a tervezés jelenlegi fázisában.

2.3. Alkalmazott egységárak¹

Eljárás	Nettó egységár (Ft)	Elszámolási egység
<i>Teljes felületű feltárás</i>	<i>3.150</i>	<i>m²</i>
<i>Régészeti megfigyelés</i>	<i>8.000</i>	<i>óra</i>

A teljes felületű feltárás esetében az ár a gépi földmunka költségeit nem tartalmazza!

3. A javasolt örökségvédelmi intézkedések költség- és időkalkulációja

3.1. Az elvégzett vizsgálatok és a hatáselemzés alapján javasolt további intézkedések és alkalmazott módszerek:

Feladat típusa	Egységár	Érintett terület	Idővonzat	Kalkulált nettó költség
<i>Teljes felületű feltárás</i>	<i>3150 Ft/óra</i>	<i>2902 m²</i>	<i>30 nap</i>	<i>9 141 300 Ft</i>
<i>Régészeti megfigyelés</i>	<i>8.000 Ft/óra</i>	<i>14509,5 m²</i>	<i>ismeretlen, kivitelezéstől függ</i>	<i>ismeretlen</i>

A végleges költségbecslést a kivitelezési adatok pontosítása (földmunkák pontos kiterjedése: szélesség és mélység, illetve a régészeti megfigyelés esetében a földmunkák munkaóraigénye) után lehet elvégezni, a megbízói adatszolgáltatás alapján! A régészeti megfigyelés elszámolásában, a megfigyelést végző intézmény és a megrendelő a fentiektől eltérhet.

A teljes felületű feltárás és a próbafeltárás esetében az ár a gépi földmunka költségeit nem tartalmazza!

3.2. Hatályos jogszabályok alapján kijelölt régészeti feladatellátó intézmény

A javasolt megelőző feltárások (teljes felületű feltárás, próbafeltárás, megfigyelés) elvégzésére,

¹ A Korm. R. 41. § alapján a Belügyminiszter minden év március 15-i kihirdeti az árképzés egységes szempontjait. A kihirdetett egységárak javasolt egységárak, a beruházó és a feladatot ellátó múzeum ettől eltérő árképzés alapján is megállapodhatnak.

a Korm. R. 21. § (1) alapján Budapest területén a Budapesti Történeti Múzeum jogosult. Amennyiben azonban úgy nyilatkozik, hogy erről a jogáról lemond, úgy a megelőző feltárást a Magyar Nemzeti Múzeumnak kell elvégeznie.

NYILATKOZAT

Az Előzetes régészeti dokumentáció a szakmai elvárásoknak megfelelően, a hatályos örökségvédelmi jogszabályokkal összhangban készült.

A dokumentációban javasolt örökségvédelmi hatáscsökkentő megoldásokra vonatkozó javaslatok megfelelnek a jogszabályi előírásoknak. A MNM-NÖK a Budapesti Történeti Múzeum elfogadják a dokumentációban és a Feltárási projekttervben foglaltakat.

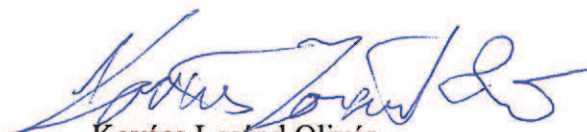
Budapest, 2014. január 07.

Szilas Gábor

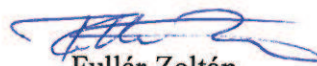
Budapesti Történeti Múzeum

Budapest, 2014. január 07.

Kovács Loránd Olivér

Magyar Nemzeti Múzeum
Nemzeti Örökségvédelmi Központ

Fullár Zoltán

Magyar Nemzeti Múzeum
Nemzeti Örökségvédelmi Központ

JELENTÉS ÉS DOKUMENTÁCIÓ

MÚZEUMI FEJLESZTÉS, BUDAPEST XIII.KER. SZABOLCS UTCA (VOLT SZABOLCS UTCAI KÓRHÁZ)

ELŐZETES RÉGÉSZETI DOKUMENTÁCIÓ

során végzett

Adattári, szakirodalmi, térképészeti adatgyűjtés

Próbafeltárás

szakmai eredményeiről

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM

NOK

M.N.M. | Nemzeti Örökségvédelmi Központ

BUDAPESTI
TÖRTÉNETI
MÚZEUM

BTM

2014

JELENTÉS

SZÖVEGES ISMERTETÉS

digitális állomány fájlneve: BP_Szabolcs_utca_ERD_jelentes_2014_SzI.doc

- Az ERD készítése során szakirodalmi és adattári kutatást végzett a Budapesti Történeti Múzeum. A közhiteles lelőhely nyilvántartásban nincs ismert lelőhely a beruházás területén vagy annak közvetlen közelében. Az ERD-hez kapcsolódó bejelentés köteles régészeti próbakutatást Szilas Gábor (Budapesti Történeti Múzeum) végezte, amelynek során azonosításra került Budapest-Szabolcs utcai kórház lelőhely. A lelőhely egy avar kori település.
- A Budapesti Történeti Múzeum által végzett kutatásokról készült jelentések digitális állomány fájlneve: BP_Szabolcs_utca_ERD_jelentes_2014_SzII.pdf és BP_Szabolcs_utca_ERD_jelentes_2014_SzIII.pdf
- Próbafeltárás során azonosított lelőhely:

1. Budapest – Szabolcs utcai kórház:

Korábban nem ismert avar kori településrészlet került elő a próbafeltárás során. A település kiterjedése minden kétséget kizáróan nem azonosítható, mivel az egykori Szabolcs utcai kórház építése és a közművek elhelyezése során alig-alig maradt kutatható felület a területen. Az avar kori földbe mélyített épületből származó kelta kerámiatöredékek alapján vagy ugyanezen a helyszínen vagy a közelben vaskori lelőhellyel is számolhatunk. Ugyancsak számításba kell venni az egyik kutatóárok újkori feltöltésében talált őskori kerámia töredékeket is. Amennyiben a feltöltés a kórház telkén kitermelt földből készült, akkor az őskor más időszaka is reprezentált lehet a területen.

Budapest történeti vízrajzi rekonstrukciójának segítségével azonosítható, hogy egy a jelenlegi Városligeti-tavat és a Dunát összekötő vízfolyás nyugati partján helyezkedett

el, egy viszonylag nagy kanyarulat belső oldalán. A kórházi beépítés ellenére is érzékelhető, hogy a terület enyhén emelkedik a lelőhely felé, majd onnan lejt kelet, északkelet felé. A lelőhely tulajdonképp egy egykori patak kanyarulatában található egy magaslaton, egykoron valószínűleg vizenyős területekkel körülvéve. A vízfolyás lecsapolása valamikor a 18. században történhetett, valószínűleg a terület kiszárításával egyszerre. Az első katonai felmérés készítésének időpontjában biztosan nem létezett a vízfolyás.

JELENTÉS

MÚZEUMI FEJLESZTÉS, BUDAPEST XIII.KER. SZABOLCS UTCA (VOLT SZABOLCS UTCAI KÓRHÁZ)

ELŐZETES RÉGÉSZETI DOKUMENTÁCIÓ

során végzett

Adattári, szakirodalmi adatgyűjtés

szakmai eredményeiről

Konkrétan a vizsgált területről régészeti leletet nem ismerünk.

A 13. kerület területéről különféle építkezések során előkerült leletek néhány kivételtől eltekintve minden pontosabb lelőhely-meghatározás nélkül kerültek a múzeumba Angyalföld lelőhely-megnevezéssel. 1958-ban a Tüzér utca 15. szám alatt egy népvándorláskori, valószínűleg avar sír leletmentése történt meg (lelőhely-azonosító szám: 15217).¹ A vizsgált terület a 14. kerülettel határos, amelynek ezen a részén csak viszonylag távol ismerünk lelőhelyeket. A Városligeti tó újraszabályozásakor és mélyítésekor 1862-ben V. István magyar király pénze,² valamint egy római kori rézpénz és kétfülű kis edény (hamvveder?)³ került elő (lelőhely-azonosító: 15198).

A Városligettől észak-keletre, a Hajcsár út mellett (lelőhely-azonosító: 15178) Müller György 1931-ben őskori agyagedényeket talált.⁴ Ezeket a szakirodalom a badeni kultúrába sorolja.⁵

¹ BTM RA ltsz. 517-77

² MNM 122/1862.1. (MNM Éremtár 637/1862.)

³ MNM 109/1862.1-2.

⁴ BTM Ő I/A.ltk. 10.1-2., új ltsz.: BTM Ő I.ltk. Z.H. 31.53.1-3.

⁵ Tompa Ferenc: Őskor. In: Budapest története. Első rész. Budapest, 1942. 32. oldal: "1931-ben Müller György Zuglóban, a Hajtsár út mellett talált badeni kerámiát."

SZAKMAI JELENTÉS

a Budapest, XIII. ker. Szabolcs utca 33-35. sz. alatti próbafejtésről (Hrsz.: 28049, 28056))

2013. október 16. – 17-én a Nemzeti Örökségvédelmi Központ (továbbiakban NÖK) megbízásából a tervezett Múzeumi Fejlesztés Szabolcs utcai beruházáshoz kapcsolódóan Budapesti Történeti Múzeum 11.500 m²-nyi beruházással érintett területen 119 m²-en végezte el a régészeti próbafejtést.

A NÖK által, a terepviszonyokhoz igazodva és a rendelkezésre álló közműterkép adatainak figyelembevételével kitűzött 12 szondaárok megkutatása során az alábbi eredmények születtek.

1. szonda: közműfedettség miatt újkori feltöltés alatt nem mélyíthető, altalaj feltételezett szintjét nem értük el.

2. szonda: közműfedettség miatt újkori feltöltés alatt nem mélyíthető, altalaj feltételezett szintjét nem értük el.

3. szonda: meglévő betonburkolat miatt nem nyitható meg.

4. szonda: közműfedettség miatt újkori feltöltés alatt nem mélyíthető, altalaj feltételezett szintjét nem értük el.

5. szonda: a területén lévő fák miatt nem nyitható meg.

6. szonda: Bolygatatlan rétegsort tapasztaltunk: 30 cm humusz alatt sárga homokos altalaj mutatkozott. Az árokban egy avar kori földbevéjt objektumot tártunk fel (ház?), mely délkeleti irányban a szelvényfal alá húzódik. Északnyugati oldalába kemencét vájtak, platnijá nem volt. Leletanyaga kerámia, kő, köeszköz, patics, állatsont, az objektum betöltéséből másodlagosan kelta cserepek is előkerültek.

7. szonda: lokálisan bolygatott árok, északkeleti fele nem volt megnyitható, délnyugati részén 35 cm feltöltés alatt a 6. szondában tapasztaltakhoz hasonló rétegsor volt tapasztalható, régészeti jelenség nem került elő.

8. szonda : a területén lévő fák miatt nem volt megnyitható

9. szonda: újkori közműárkok miatt nem tudtuk lemélyíteni a szelvényt, altalaj feltételezett szintjét nem értük el.

10. szonda: újkori bolygatás miatt a szelvényt nem tudtuk megnyitni

11. szonda: közműfedettség miatt újkori feltöltés alatt nem mélyíthető, altalaj feltételezett szintjét nem értük el.

12. szonda: csak északnyugati felében tudtunk mélyíteni, itt a következő rétegsort tapasztaltuk: 50 cm újkori, 40 cm őskori kerámiatöredékeket tartalmazó újkorral vegyes homokos feltöltés alatt egy homokos humuszréteg, majd az alatalaj következett.

Összefoglalás:

A próbafeltárás során bebizonyosodott, hogy a szóban forgó területen, vagy annak egy részén többperiódusú régészeti lelőhely húzódik. A 6. szonda területén avar kori településrészlet került feltárássra szórványos kelta leletanyaggal keveredve. A 7. szonda területén, bár régészeti jelenség nem került elő, a 6. árokkal azonos rétegviszonyok miatt egy kevésbé bolygatott területrészként lokalizálhatjuk. Az e szelvényektől nyugatra elterülő térbeton parkoló területén nagy valószínűséggel várható a lelőhely előkerülése.

A 3. 5. 8. 10-es, meg nem nyitható, és az 1., 2., 4., 9., 11-es, közműfedettség miatt csak részlegesen megnyitott árok területén nem állapítható meg a lelőhely kiterjedése.

Javaslat a további régészeti munkákra vonatkozóan:

A közműkiváltásokot követően, a terület kutatásának második fázisában az egész, földmunkával érintett területen tervszerűen kialakított szondaárokokkal kellene az újkori bolygatással nem érintett területektrészeket lokalizálni, ahol megelőző feltárást tartunk szükségesnek elvégezni. A bolygatott szakaszokon értelemszerűen régészeti szakfelügyeletet kellene biztosítani

Az ásatáson részt vett Tóth Farkas Márton régész-muzeológus Gyenes Gábor régész technikus.

2014-01-05

Szilas Gábor

Ásatásvezető régész

ÁSATÁSI NAPLÓ
BUDAPEST, XIII. SZABOLCS UTCA 33-35.

2013.12.16. hétfő

Munkaidő: 8.00-17.30.

Ltsz: 2 fő régész

Munkagép 1 db

Mai napon Budapesti Történeti Múzeum megkezdte a Múzeumi Negyed Szabolcs utcai beruházásával kapcsolatos ERD keretében előírt próbafeltárást a Nemzeti Örökségvédelmi Hivatal megbízásából.

A Megbízó a szerződés értelmében kitűzte a 12 kutatóárkot, melyeket a területről szerzett közműtérkép, és egyéb akadályozó tényezők ismeretében kerültek kialakításra, munkaterületet BTM részére átadta. A szintén a szerződésben szereplő tűzszerészeti vizsgálatot - helyszíni kooperációt követően - a munkagép humuszosításával párhuzamosan végeztette NÖK, tekintettel feltalaj nagyfokú szennyezettségére.

A kutatóárkokat munkagéppel megnyitottuk, melyek az alábbi eredményeket **hozzák:**

A 6. épület keleti előterében került kialakításra 220x220 cm alapterületen, tekintettel a környező területek felszínén is látható közműfedettségére, illetve arra, hogy az eredetileg kijelölt árok nyugati szélén 30 cm mélyen elektromos vezeték téglajelzését találtuk. A gépi földmunka során 15 cm mélységig humuszos gyökérszóna, alatta 85 cm vastag kőzetlisztes kevert újkori feltöltés mutatkozott. Ezen a szinten egy újkori közműárok fedlapjának előkerülése miatt nem tudtuk folytatni a kutatást.

2. szonda:

A 8. épülettől délre fekvő füves területen került kialakításra.

15 cm mélységig humuszos gyökérszóna, alatta 55 cm vastagságban sötétbarna, újkori törmelékkel kevert réteget dokumentáltunk. 70 cm mélységben a megnyitott teljes

szondaszakaszon újkori közművek beton fedlapjaiba ütköztünk, így a földmunkákat leállítottuk.

A 3. szonda

A területén lévő betonburkolat és a környező épületek közelsége miatt nem nyitható

A szonda:

A 20. épület bejáratától nyugati irányban került kialakításra.

Itt -65 cm mélységig szürkésbarna újkori homokos feltöltést regisztráltunk, utóbbi szinten közműárkok betonfedlapjai jelentkeztek, így a gépi humuszolást nem tudtuk

A szonda:

A szondaárok területének közepén nagyméretű fenyőfa áll, így itt nem tudunk földmunkát végezni.

6. szonda:

A parkoló térbeton burkolatának délkeleti sarkánál kialakított kutatóárokban – némi meglepetésre – ép rétegviszonyokat találtunk. Egy 30 cm vastag, sötétbarna, gyökeres gyökérzóna alatt jelentkezett az enyhén homokos altalaj, a szelvény északkeleti végében pedig egy gödör ívelődő faltja került elő, nyugati fele a szelvényfal alá húzódik. A nyesésből származó cseréptöredékek avarkoriak voltak (hullámvonaldíszes, ill vízszintesen bekarcolt vonalkötegekkel díszített töredékek említhetők.). Azonnal

A szonda az objektum bontását.

A 6. szondától déli irányban került kimérésre. Keleti felén 20 cm mélységben jelentkező közműárkok faltjai miatt nem folytattuk a gépi mélyítést. Nyugati felében azonban a 6. árokhoz némiképp hasonló ép rétegviszonyokat találtunk. A 35 cm vastag újkorral kevert gyökeres barna réteg alatt 15 cm vastag barna homokos humuszréteg húzódott, majd ez alatt sárga homokos altalajt dokumentáltunk. Régészeti jelenség, vagy

A szonda nem került elő.

A 7. szondától délnyugatra került kimérésre, a járda és közművek miatt nem tudtuk megnyitni.

9. szonda:

Az előbb említett járdasziget nyugati oldalán kimért szondaárok mélyítése során 25 cm mélységben (egy barna kevert újkori feltöltésben) a sűrű közműfedettség miatt nem tudtuk folytatni a gépi humuszolást.

10. szonda:

A felszínen is látható távhő vezeték közelsége miatt nem került megnyitásra.

11. szonda:

Az árok keleti és nyugati harmadában is keresztirányú közműárkok futnak, így a gyökérzóna alatt talált 20 cm mélységben elterülő sóderréteg (ebben látszódtak a közműárkok foltjai) alá már nem tudtunk mélyülni.

12. szonda:

Az erősen sötétedő időben kezdődött humuszosítása. Déli felét elektromos vezetékek miatt nem tudtuk megnyitni, északi felében azonban 81 cm mélyen őskori cseréptöredékeket gyűjtöttünk, így holnap nap folyamán ezen a szakaszon folytatjuk a humuszosítást.

2013.12.17. kedd

Munkaidő: 8.00-14.00.

Ltsz: 2 fő régész+ 1 fő technikus

Munkagép 1 db, 8.00-12.00

12. szonda:

Folytattuk a gépi humuszosítást a szelvényben, mely során az alábbi rétegtani képet kaptunk: mélységig újkori törmelékkal vegyes sötétbarna-fekete homokos humusztérteg helyezkedik el.

Alatta -90 cm mélységig a tegnapi nap folyamán elért sárga kevert homokréteg húzódtott. Benne több apró őskori cseréptöredéket gyűjtöttünk, ám néhány újkori töredék és a homok áthalmazott jellege mindenképpen másodlagos helyzetére utal. Ezért tovább mélyültünk a munkagéppel.

-150 cm-ig egy barna-sötétbarna homokos réteg található, ez alatt jelentkezett a szürkéssárga homokos altalaj.

A mai napon bebizonyosodott, hogy alapvetően mélyebb térszínen helyezkedik el a szonda, ahol értelemszerűen nagyobb újkori feltöltéssel számolhatunk. E feltöltésben őskori lelőhely anyag is megtalálható.

A 6. szondaárókban kibontottuk a z SE 1 számmal illetett teknős aljú avar kori veremház (?) részletét, melynek északkeleti végénél, a hozzá tartozó, oldalfalba vájt kemence került kibontásra (SE 2). A bontás során viszonylag gazdag VII-VIII. századi kerámiaanyag mellett, kőbalta töredéke, paticsok, állatcsontok kerültek napvilágra. A cserepek között több kelta korinak határozható meg.

A 2. szonda területén munkagéppel próbáltuk a szondaárok szélesítését, bolygatatlan szakaszokat keresve, de mindenhol újkori csőcsordákba ütköztünk.

Geodétáink bemérték a jelenségeket és a megnyitott szondaárkokat, ezt követően átadtuk a területet NÖK-nek és levonultunk a területéről.

2012.12.17.

Szilas Gábor

BTM Ős- és Népvándorláskori Osztály

ADATGYŰJTÉSI DOKUMENTÁCIÓ

digitális állomány fájlneve: BP_Szabolcs_utca_ERD_AGy_2014.doc

1. Felhasznált források:

- o térképészeti források:
 - o EOVS térképlapok száma: 65-233
- o egyéb felhasznált térképek: Első Katonai Felmérés. CD-ROM, Arcanum kiadó, 2004.; Második Katonai felmérés. CD-ROM, Arcanum kiadó, 2005., Pest-Buda–Óbuda beépített területének várostérképe. 1793 Situations-Plan der zweien königl. Fre-Städte Pest und Ofen samt derer Vorstadten .Neuhauser, Franz. BFL XV.16.d.241/cop9 (másolat); FSZEK a 156 959; OSZK TM 8952 (fénymásolat)
- o a régészeti adatgyűjtés forrásai:
 - o közhiteles lelőhely-nyilvántartás (Lechner Lajos Tudásközpont Nonprofit Kft nyilvántartása)
 - o múzeumi adattári, levéltári kutatások forrásai: Budapesti Történeti Múzeum Adattára
- o szakirodalmi források:
 - o Irás Krisztina: Budapest Történeti topográfiája. Diplomamunka. Eötvös Loránd Tudományegyetem – Térképtudományi Tanszék. 2003;
<http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/szakdolg/iras/full2.htm>
 - o Adorján Dr. Gyuricza Anna: Zugló Kerületi Városrendezési és Építési Szabályzatának Módosítása. VII. Örökségvédelmi hatástanulmány. Régészet. 2012. április

2. Az adatgyűjtés során azonosított lelőhelyek

Az adatgyűjtés során lelőhely nem került azonosításra.

LELŐHELY-BEJELENTŐ ADATLAP

1. A lelőhely megjelölése: **Szabolcs utcai kórház**

1.1. Megye, város, település neve, kerület² utca, házszám **Budapest, XIII. Szabolcs utca 33-35.**

1.2. Nyilvántartási azonosító száma:³

2. A lelőhely neve(i)⁴: **Budapest-Szabolcs utcai kórház**

3. A lelőhely pontos helye: (a melléklet térképen berajzolva)

3.1. A mellékelt térkép(vetület) fajtája:⁶ **EOV**

3.2. A térképlap száma: **65-233**

3.3. Helyrajzi szám(ok)⁷ **28049, 28056**

3.4. Földrajzi leírás:⁸ **Szabolcs utcai kórház északnyugati, korábban felhagyott területe.**

3.5. A helymeghatározás pontossága: **pontos**

4. A lelőhelyen talált régészeti jelenségek adatai:⁹

Jellege:

**Település
település**

Kora:

**avarkor
kelta**

5. A lelőhely állapota:¹⁰ **bolygatott, részben feltárt, részben elpusztult**

6. A lelőhely veszélyeztetettsége:¹¹ **múzeumi negyed építése**

7. A lelőhely ismertsége:¹² **régészeti próbafeltárás**

8. A lelőhelyen végzett tevékenység¹³

év

tevékenység

név

megjegyzés

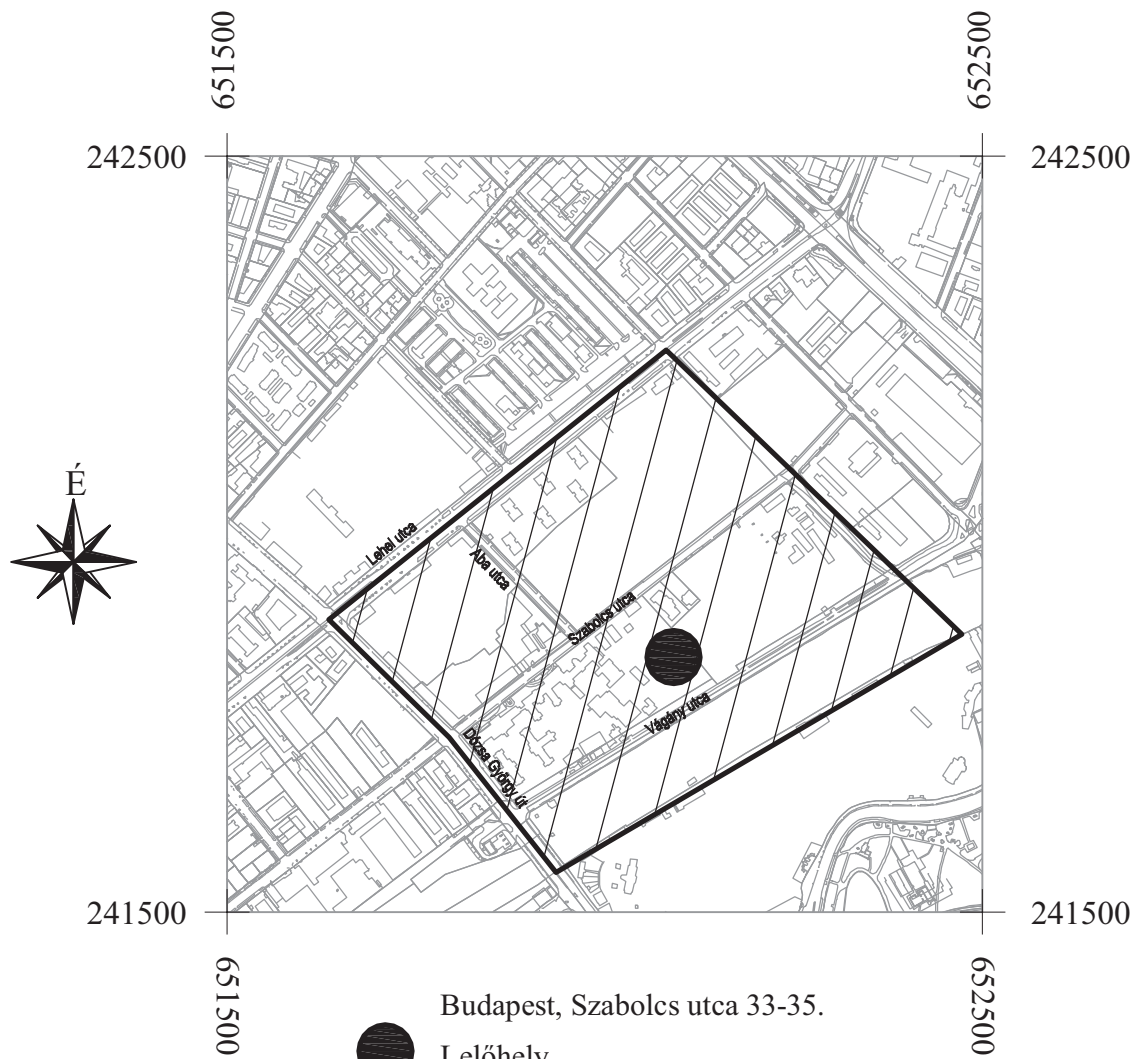
9. A leleteket fogadó múzeum: **Budapesti Történeti Múzeum, Aquincumi Múzeum, 1034, Budapest, Záhony utca 4.**

10. A bejelentő természetes személyazonosító adatai, munkahelye:¹⁴ **Szilas Gábor, BTM Ős- és Népvándorlaskori Osztály, Budapesti Történeti Múzeum, Aquincumi Múzeum, 1034, Budapest, Záhony utca 4.**

11. Megjegyzés:

A lelőhely környezetében régészeti érdekű terület meghatározására került sor történeti térképek segítségével, mivel a próbakutatás során a lelőhely határait egyértelműen meghatározni nem lehetett.

12. A bejelentés kelte: **2014.01.05.**

Budapest, Szabolcs utca 33-35.

Lelőhely

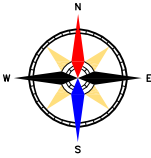
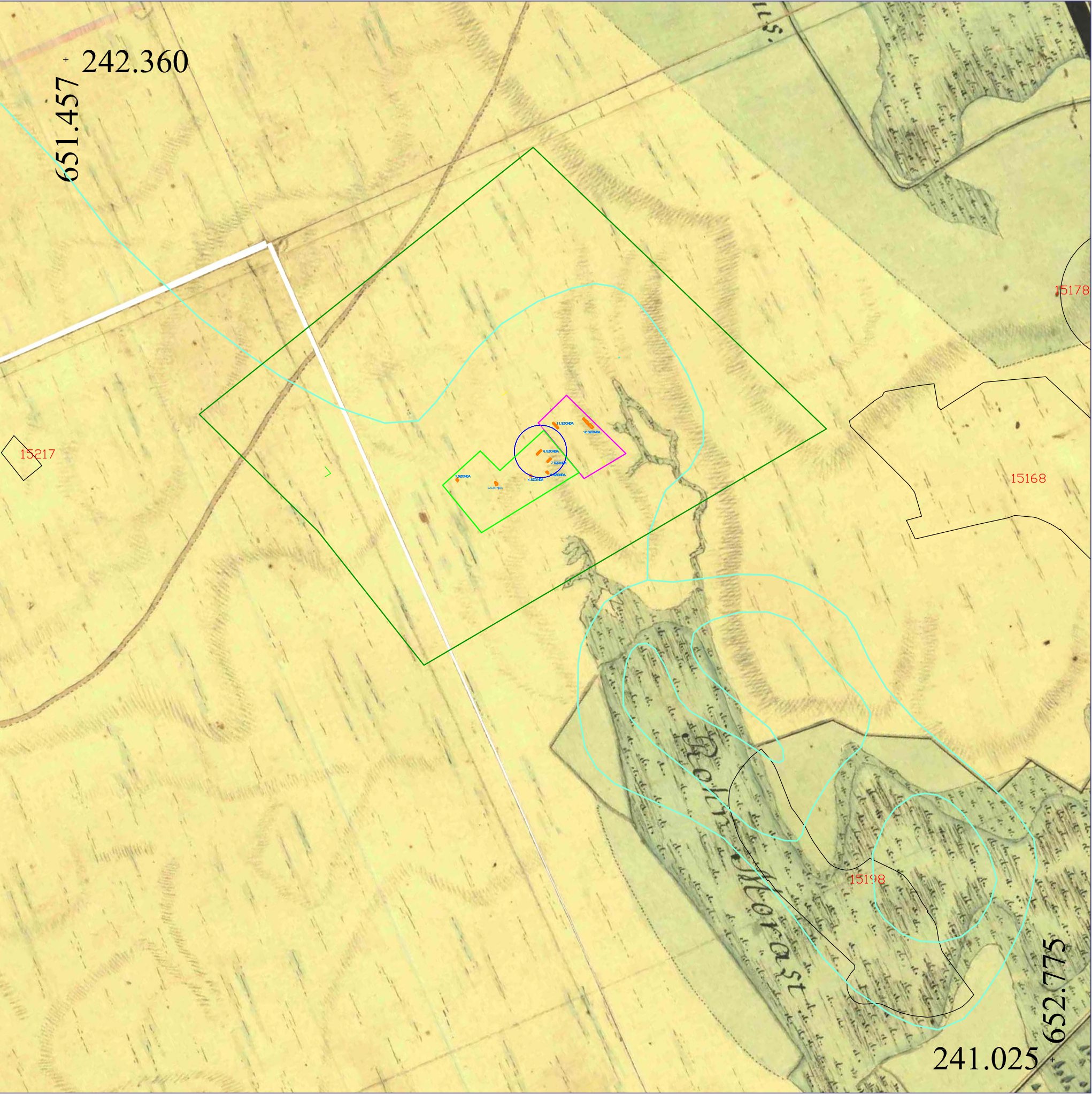
Régészeti érdekű terület

EOV szelvényszám: 65-233

M=1:10000

Y= 652091

X= 241837

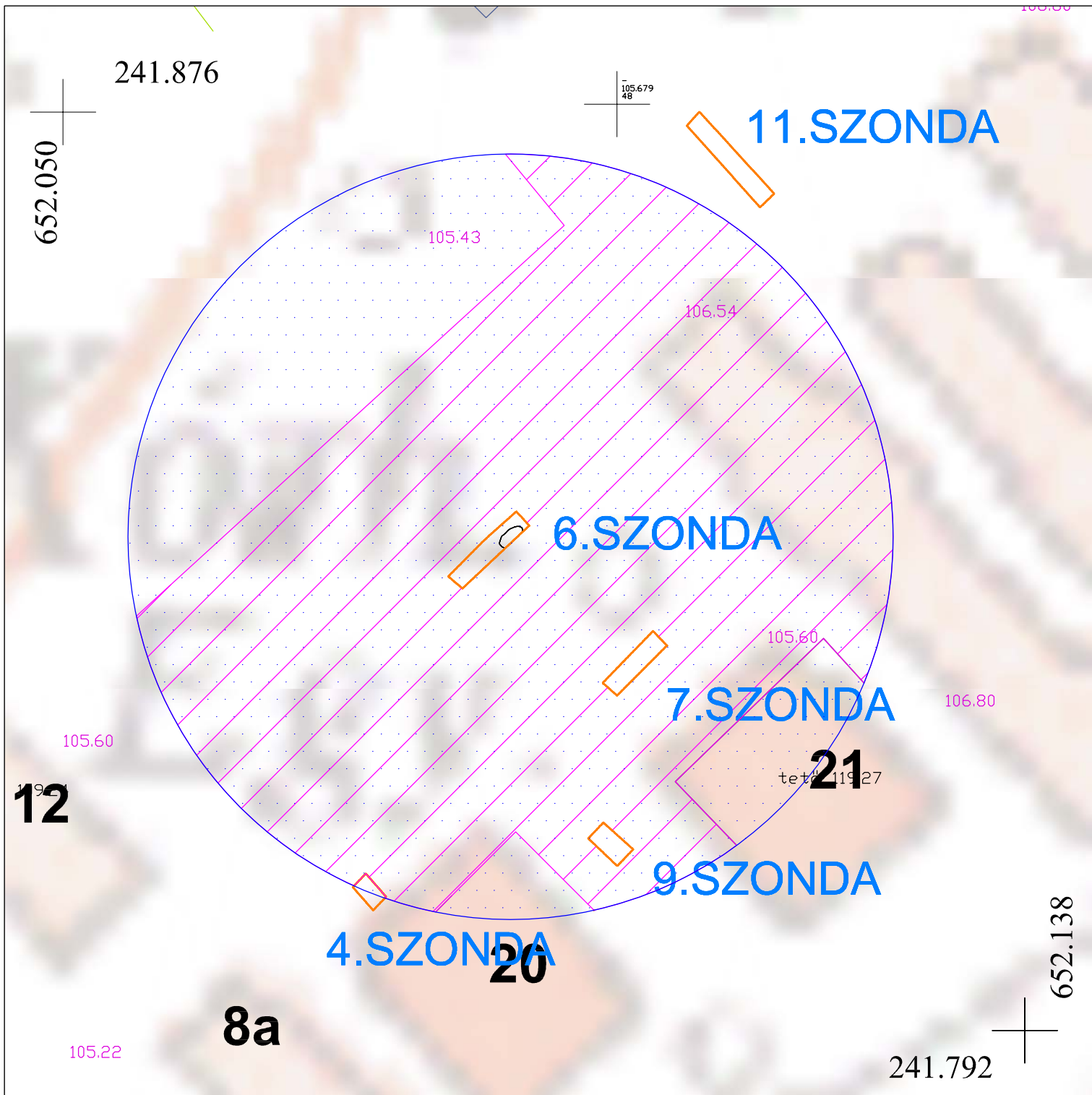

ÁTNÉZETI TÉRKÉP

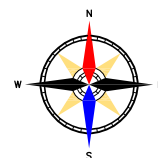
- Régészeti érdekű terület
- Beavatkozási terület
- Beavatkozási terület, tartalék
- Történeti vízrajz rekonstrukció
- Megvalósult próbaárkok
- Nyilvántartott lelőhely
- Lelőhelyhatár

NOK Nemzeti Örökségvédelmi Központ	MAGYAR NEMZETI MÚZEUM	Próbafejtés vezetője:	
	NEMZETI ÖRÖKSÉGVÉDELMI KÖZPONT	Szilas Gábor	
Lépték: M = 1:5500	ÁTNÉZETI TÉRKÉP Múzeumi Fejlesztés, Budapest XIII. Ker. Szabolcs utca		
Térképlap száma: Fgy-Buda-Örökösök központi területének vázlatképe 1793			
Vetületi rendszer: Egységes Országos Vetület			
Geodéziai munkálatok: Gelencsér Ákos	Beruházó: FAVOR Kft.	Rajz készítésének dátuma: 2014. január 8.	

BUDAPEST- SZABOLCS UTCAI KÓRHÁZ

Próbafeltárás és további régészeti feladatellátás

	Régészeti lelőhely határa		Régészeti próbaárok
	Régészeti lelőhely területe		
	Megelőző régészeti feltárás határa		
	Megelőző régészeti feltárás területe		

NOK Nemzeti Örökségvédelmi Központ	MAGYAR NEMZETI MÚZEUM NEMZETI ÖRÖKSÉGVÉDELMI KÖZPONT		Próbafeltárás vezetője: Szilas Gábor
	Régészeti feltárást végző intézmény: BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM		
Látvány: M = 1:500	Budapest- Szabolcs utcai kórház Múzeumi Fejlesztés, Budapest XIII. ker. Szabolcs utca Előzetes Régészeti Dokumentáció		
Térképlap száma: 65-233			
Vetületi rendszer: Egységes Országos Vetület			
Magassági alapszint: Balti alapszint			
Gondozási munkálatok: Gelencsér Ákos	Bertházó: FAVOR Kft.	Rajz készítésének dátuma: 2014. január 8.	